

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Klára Kamasová

**Pěstounská péče na přechodnou dobu pohledem sociálních
pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí**

Olomouc 2015

Vedoucí práce: PhDr. Vladimíra Kocourková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Vladimíry Kocourkové, Ph.D. a všechny použité literární a odborné zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne: 21. 4. 2015

.....
Bc. Klára Kamasová

Poděkování

Děkuji PhDr. Vladimíře Kocourkové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce. Děkuji také sociálním pracovnícím, které mi svými odpověďmi pomohly při zpracování empirické části diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala rodině a přátelům za pomoc a podporu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Klára Kamasová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Vladimíra KOCOURKOVÁ, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Pěstounská péče na přechodnou dobu pohledem sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí
Název v angličtině:	Foster care temporarily views of social workers the authority Child protection
Anotace práce:	<p>Téma diplomové práce je pěstounská péče na přechodnou dobu pohledem sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola je zaměřená na historický vývoj pěstounské péče od antiky až po současnost. V druhé kapitole se věnují transformaci náhradní rodinné péče. Třetí kapitola je věnována pěstounské péči jejím formám, dávkám pěstounské péče a příslušné legislativě. Čtvrtá kapitola je poslední teoretickou částí, zde se věnují pěstounské péči na Slovensku, ve Velké Británii a Rakousku. Výzkumná část je kvalitativního zaměření. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit Dosavadní reflexe praxe pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu pracovníků OSPOD.</p>
Klíčová slova:	Pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, náhradní rodinná péče, sociálně-právní ochrana dětí

Anotace v angličtině:	Thesis Theme is foster care temporarily views of social workers the authority Child protection. The work is divided into five chapters. The first chapter focuses on the historical development of foster care from antiquity to the present. The second chapter examines the transformation of foster care. The third chapter is devoted to foster its forms, foster care benefits and legislation. The fourth chapter is the last theoretical part here is devoted foster care in the Slovak Republic, Great Britain and Austria. The research is part of a qualitative focus. The aim of the research was to determine existing reflection on practice foster care for a temporary period of time from the perspective of child protection agencies.
Klíčová slova v angličtině:	Foster care, foster care for a temporary period, foster family care, social - legal protection of children
Přílohy vázané v práci:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Seznam tabulek a obrázků 2. Přepis rozhovorů se sociálními pracovníci 3. Ukázka kódování rozhovorů
Rozsah práce:	65 stran
Jazyk práce:	čeština

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. HISTORIE PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	10
1.1 Období od Antiky do První světové války.....	10
1.2 Pěstounská péče po roce 1918 až po rok 1989	11
1.3 Pěstounská péče po roce 1989	13
2. TRANSFORMACE NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	14
2.1 Pozitiva a negativa transformace	15
2.2 Cíle a potřebná řešení transformace.....	16
3. FORMY PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	18
3.1 Pěstounská péče	18
3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	20
3.2.1 Postup při realizaci pěstounské péče na přechodnou dobu.....	21
3.2.2 Psychické aspekty pěstounské péče na přechodnou dobu	24
3.3 Dávky pěstounské péče.....	26
3.3.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	28
3.3.2 Odměna pěstouna	28
3.3.3 Příspěvek při převzetí dítěte	29
3.3.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla	29
3.3.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče	30
3.4 Legislativní zakotvení pěstounské péče.....	30
3.5 Role sociálního pracovníka v pěstounské péči	31
4. SYSTÉM PĚSTOUNSKÉ PÉČE V DALŠÍCH ZEMÍCH.....	34
4.1 Profesionální pěstounská péče na Slovensku.....	34
4.2 Profesionální pěstounská péče ve Velké Británii	36
4.3 Profesionální pěstounská péče v Rakousku	39

5. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	43
5.1 Cíle výzkumu.....	43
5.2 Metodologie.....	44
5.2.1 Rozhovor.....	44
5.3 Organizace a cílová skupina.....	46
5.4 Interpretace získaných dat.....	47
5.4.1 Vývoj.....	48
5.4.2 Změna.....	50
5.4.3 Současný stav.....	53
5.5 Shrnutí výzkumu.....	55
ZÁVĚR.....	57
SEZNAM ZKRATEK.....	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	60
SEZNAM PŘÍLOH	

ÚVOD

V mé diplomové práci se zaměřuji na téma pěstounské péče na přechodnou dobu. Téma náhradní rodinné péče je mi blízké již od střední školy, zajímala jsem se o něj po celou dobu studia. Během mé praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí jsem měla možnost se setkat s jednáním se zájemcem o poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu. Po jednání mi sociální pracovnice objasnila několik faktů o tomto typu pěstounské péče a mne to natolik zaujalo, že jsem se rozhodla toto téma dále zpracovávat. V současné době je téma pěstounské péče stále více medializované, bohužel medializace přináší řadu zkreslujících informací a veřejnost tento druh náhradní rodinné péče často vnímá jako snadnou cestu k tomu, jak získat pravidelný příjem.

Pěstounská péče prošla reformou, kdy změna zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí vyvolala mnoho diskuzí. Profesionální pěstounská péče představuje instituci pěstounské péče na přechodnou dobu, která je v zákoně ukotvena již od roku 2006, pouze se využívala jen omezeně. Cílem této péče je poskytnout dětem náhradní rodinnou péči přímo v rodině a snížit tak počty dětí umístěných do kojeneckých ústavů a dětských domovů a to v době, kdy se rodiče o dítě nemohou postarat a dítě má předpoklady k tomu se vrátit do původní rodiny či přechodu do dlouhodobé pěstounské péče.

Cílem má práce je zjistit dosavadní reflexi praxe pěstounské péče na přechodnou dobu a to z pohledu sociálních pracovníků OSPOD.

V první kapitole nastiňuji historický vývoj pěstounské péče a to od období Antiky až po současnost. Již v dávné minulosti se svět potýkal s problémem odložených či osiřelých dětí, vznikaly nejrůznější sirotčince a ústavy a hledali se lidé, kteří by byli ochotní se o opuštěné děti starat. Pěstounská péče se vyvíjela po staletí a jen díky tomuto vývoji se dostala do podoby, v jaké jí známe dnes.

V druhé kapitole se zaměřuji na transformaci náhradní rodinné péče, jedná se o proces, který probíhá od roku 2007. Jedná se o snahu odborníků sjednotit snahy o profesionalizaci pěstounské péče a její uvedení do praxe.

Ve třetí kapitole se zaměřuji na pěstounskou péči jako takovou, vymezuji zde formy pěstounské péče, dávky pěstounské péče, legislativní zakotvení a také se zaměřuji na roli sociálního pracovníka v procesu pěstounské péče. Samostatná podkapitola je také věnována konkrétně pěstounské péči na přechodnou dobu.

Čtvrtá kapitola je věnována systému pěstounské péče v dalších zemích. Pro srovnání jsem si vybrala Slovensko, jelikož jsem zde absolvovala studijní program Erasmus+ měla

jsem možnost se pěstounskou péčí na Slovensku zabývat přímo. Dále jsem si vybrala Velkou Británii, která je považována za jakousi kolébku pěstounské péče. Jako třetí zemi jsem zvolila Rakousko a to z toho důvodu, že systém pěstounské péče v Rakousku je podobný tomu českému, ale dle mého názoru je velice dobře propracován a mě osobně se ze všech zmíněných zemí systém náhradní rodinné péče v Rakousku líbí nejvíce. Při popisu zahraničních institucí jsem vycházela jak z literatury dostupné v českém jazyce, tak přímo ze zahraničních zdrojů, nejčastěji se jednalo o webové stránky daných zemí.

Poslední kapitola diplomové práce je věnována výzkumu. Zde jsem pracovala s rozhovory se sociálními pracovníci OSPOD, které jsem dále vyhodnocovala a zpracovávala pomocí otevřeného kódování. Poslední kapitola obsahuje přípravu, průběh a závěr výzkumného šetření.

Při zpracování práce jsem využívala odbornou literaturu, časopisy, sborníky a články z internetových zdrojů.

1. HISTORIE PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Abych se ve své práci mohla věnovat současnému stavu pěstounské péče a problematikou tohoto tématu, je nutné si nejprve přiblížit vývoj a některé historické souvislosti. Odkládání novorozenců je známé již z dob starověkého Řecka a Říma. Pěstounské péče se rozvíjela po celá staletí a rozvíjí se dodnes. Současná úprava pěstounské péče je pouze výsledkem vývoje v různých historických obdobích.

1.1 Období od Antiky do První světové války

Za předchůdce pěstounské péče můžeme považovat instituci takzvaných kojných, placených chův, opatrovnic a pěstounek, která vznikla již ve starověkém Řecku a Římě. Ve chvíli, kdy se v evropských zemích ideál krásy neslučoval s těhotenstvím, porodem a kojením. Kojení si tedy ženy začaly kupovat za peníze nebo jiné materiální výhody. Ve středověké Evropě patřily kojné a chůvy ke služebnictvu na panských dvorech. Například ve Francii bylo v době renesance běžné, že měšťanská rodina svěřila své dítě na dva roky kojné na venkově a pak jej zase přijala zpět. V 18. století se začaly ve velkém počtu zřizovat nalezince. Ze spisů Vojtěcha France se můžeme dozvědět, že ještě v 19. století stále existují placené kojné, které se nazývají „pěstounky“ do jejich služeb však už zasahuje stát, dítě z nalezince brzy po narození odchází ke kojné na venkov, kde jsou špatné hygienické podmínky, a doba pobytu se prodlužuje ze dvou na šest let. Chudé poměry kojných, často zanedbaná domácnost bez hygieny byly často pro dítě více nebezpečné, než kdyby zůstalo u svých biologických rodičů, kteří žijí v přepychu. Také přechod dítěte do nového prostředí mohl být velice traumatizující, docházelo k odcizení rodičů, nedostatečnému citovému naplnění dítěte. Dalším řešením bylo odkládání dětí do nalezinců. Nalezince byly placeny zemských fondem, který měl na jejich zpravování částku 400 tisíc zlatých ročně. Z těchto peněz se vyplácely dávky pro tehdejší pěstouny. Děti přecházely do pěstounské péče rovnou z porodnice a to od osmého dne po narození. Pěstounka měla být zdravá, finančně zabezpečená a vzdělaná, ve většině případů tomu však tak nebylo. Pěstounkami se stávaly ženy, které žily na pokraji bídy, samy měly čtyři až šest dětí. Plat pěstounky se s věkem dítěte snižoval. Nejprve dostávala 6 zlatých, od druhého roku věku 4 zlaté a od třetího do šestého roku jen 3 zlaté měsíčně. Pěstounka musela prokázat, že je schopná uživit jak dítě vlastní, tak svěřené do péče. Farář v dané obci musel, každý měsíc kontrolovat a hlásit, zda dítě žije. Pražská porodnice platila dva lékaře, kteří dohlíželi na pěstounky. Rodinu navštěvoval lékař jednou za dva měsíce, často se však stávalo, že ve chvíli, kdy měl přijet doktor, se pěstounka s dítětem schovala nebo ho rychle umyla a ustrojila. Když dítě dosáhlo šesti let věku, muselo

být vráceno do nalezince. Pokud byli pěstouni ochotni se o dítě dál starat, prováděli to bezplatně. Z ústavu odcházely děti do kláštera, odkud byli posíláni zpátky do svých rodných vesnic, měst. Roku 1902 v Čechách vzniká sirotčí fond a roku 1904 vznikají Okresní komise pro péči o mládež, které mají za úkol se starat o opuštěné a osiřelé děti. Roku 1908 vzniká ve Vídni říšské Ústředí o péči o dítě, a také v Praze vzniká Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. V této komisi se scházejí dobrovolníci z různých oborů a usměrňují péči o mládež Okresních komisí pro péči o mládež.¹

1.2 Pěstounská péče po roce 1918 až po rok 1989

Po první světové válce byl nárůst sirotků a opuštěných dětí, bylo tedy potřeba zajistit kvalitnější péči. Ze Zemských komisí se stala Okresní péče o mládež, která již měla i funkci výkonnou. Česká zemská komise se změnila na Zemské ústředí pro děti a mládež. V roce 1931 bylo na území České republiky celkem 60 dětských domovů, které byly určeny k dočasnému ozdravnému pobytu opuštěných a ohrožených dětí. Kapacita v těchto domovech byla kolem 20 míst, tudíž, se udržovala rodinná atmosféra. Po soudním jednání se děti vracely buď do svých rodin, nebo byly umístěny k náhradním rodičům. V tomto období se pěstounská péče dělila na čtyři typy a to na pěstounskou péči nalezeneckou, která navazovala na pobyt dítěte v nalezinci. Dítě bylo dále svěřeno do pěstounské péče, ne pouze ženě – pěstounce jak tomu bylo v minulosti, ale nejčastěji manželskému páru a to do určitého věku dítěte. Nejprve do desíti let věku, později se tato doba prodloužila na šestnáct let věku a poté se dítě do nalezince vracelo. Na průběh péče dohlížel ústav na základě takzvaného ústavního poručnictví. Druhý typ pěstounské péče byla Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež, na základě zákona z roku 1921, na ochranu dětí v cizí péči a děti nemanželské. Na základě tohoto zákona sociální pracovnice vyhledávaly spolehlivé pěstouny, kteří byli mravní, bezúhonní, v dobrém zdravotním a psychickém stavu, schopni zajistit dítěti odpovídající výchovu, s trvalým zaměstnáním a bydlištěm. Od roku 1932 Okresní péče zajišťovali pěstounskou péči a to jak zdarma, tak za plat. Zajištěno bylo více než patnáct tisíc dětí. V období protektorátu toto číslo kleslo na méně než polovinu. Třetí typ pěstounské péče byla pěstounská péče v takzvaných koloniích, jednalo se nejprve o oblast Moravy, později se rozšířila i do Čech. Kolonie byly zakládány v určitých obcích a v určitých okresech, kde sociální pracovnice vyhledávaly vhodné rodiny. Bylo vyhledáno asi 1500 vhodných rodin, kterým byly svěřeny děti do pěstounské péče. Díky tomu, že rodiny žili v blízkosti,

¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portal, 1999, s. 26 – 28.

byla jejich kontrola a pomoc sociálních pracovníků snazší. Začátkem dvacátých let bylo takto založeno asi 16 kolonií. Poslední, čtvrtý typ pěstounské péče je Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, bez soudního jednání. Tento jediný druh pěstounské péče přetrval z období první republiky až do období 70. let. Nejčastěji se jednalo o svěřování dětí prarodičům nebo dalším příbuzným. Po druhé světové válce nastala změna, nalezince byly přejmenovány na ústavy péče o dítě. Komise pro mládež byly zrušeny. Celý systém náhradní rodinné péče byl zrušen.²

Zásadní zlom pro pěstounskou péči nastal při nástupu komunistické moci v roce 1948. Docházelo k reorganizaci systému sociálně právní ochrany dětí. Zákonem č.48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež a zároveň vládním nařízením č. 202/1947 Sb., byly zrušeny všechny spolky Okrasní péče o mládež i zemská ústředí a všechny povinnosti a úkoly byly převedeny na okresní a zemské národní výbory. V rámci komunistické ideologie měla ústavní výchova přednost před náhradní rodinou péčí, kdy bylo zákonem č. 69/1952 Sb., stanoveno, že pokud je potřeba svěřit dítě do péče náhradní rodiny, bude dítě umístěno zásadně do péče kolektivní, dítě lze umístit jen v rodině, která zaručuje, že dítě bude vychováváno k lásce k lidově demokratickému státu a rodině, která je schopná poskytnout prostředí příznivé po všech stránkách. Výsledkem byl zánik pěstounské péče, jakou jsme znali doposud. Formy náhradní péče, které byly uznány zákonem, byly pouze osvojení a poručenství. Důsledkem těchto změn bylo přesunutí dětí, které doposud vyrůstaly v pěstounské péči do dětských domovů. Řada pěstounů se tedy rozhodla děti osvojit. Primárně byla prosazována kolektivní výchova, která zaručovala, že z dětí vyrostou uvědomělí občané.³

Pěstounská péče se do právního řádu vrací až rokem 1973 zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, a to na rostoucí tlak odborné veřejnosti, kdy vychází najevo citová deprivace dětí vyrůstajících v dětských domovech a nárůst problémových občanů, odchovaných v ústavním zařízení. Ústavní výchova děti oddělovala od běžného života, nezískávaly dostatečné sociální zázemí a pracovní návyky, potřebné k zařazení do běžného života. Tento nový zákon umožňoval pěstounskou péči v případech, kdy rodiče nemohli dostát svým povinnostem, kdy nebylo možno dítě osvojit, a ústavní výchova nebyla

²MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portal, 1999, s. 28 – 30.

³HOVORKA, D., *Pěstounská péče v proměnách času* [citováno 22. února 2015]. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/casopisy/s/2006/51-52/pril1.html>.

z nějakého důvodu vhodná. Pokud se později byli rodiče schopni o dítě znova postarat, byla pěstounská péče soudem zrušena a dítě se vrátilo k rodičům.⁴

1.3 Pěstounská péče po roce 1989

K největším změnám došlo po revoluci v roce 1989, kdy byla změněna ústava, a byly přijaty mezinárodní úmluvy z oblasti lidských práv. Roku 1992 byl novelizován zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, zákon však stále neupřednostňoval pěstounskou péči před péčí ústavní. Pěstounská péče je umožňována v případě, že výchovu nelze zajistit osvojením a ústavní výchova pro dítě není vhodná. Náhradní rodinná péče získává přednostní postavení až v roce 1998, kdy je novelizován zákon o rodině. Novela říká, že před nařízením ústavní výchovy je soud povinen projednat, jestli výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo náhradní péčí pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Další významná změna nastává roku 1999, kdy byl přijat zákon o sociálně právní ochraně dětí, čím se zrušil samostatný zákon o pěstounské péči a pěstounská péče je zahrnuta do zákona o rodině.⁵

V současné době je pěstounská péče vymezena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

⁴BUBLEOVÁ, Věduna. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče*, 2000, s. 46-51.

⁵Tamtéž.

2. TRANSFORMACE NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Transformace náhradní rodinné péče reaguje na potřebu snížit počet dětí v ústavní výchově. Transformace probíhá od konce roku 2007. V roce 2008 probíhala analýza stavu institucionální péče o ohrožené děti, ze které vyplynulo, že se o tuto problematiku zabývá více dotazovaných a jejich snahy nejsou nějak koordinovány. Z toho důvodu schválila vláda 19. ledna 2009 materiál s názvem „*Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti*“⁶

Tvorba materiálu byla koordinovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí a to v okruhu Meziresortní koordinační skupiny, ve které byly zastoupeny i další ministerstva podílející se na péči o ohrožené děti, jedná se o Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a Ministr pro lidská práva a národnostní menšiny. Dále se na tvorbě podíleli zástupci samosprávy, Asociace krajů ČR a Svaz měst a obcí ČR. Výsledkem byl dokument, který navazuje na Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti. Jedná se o Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 – 2011 („Národní akční plán“). Tento plán shrnul všechny návrhy a stanovil konkrétní aktivity a termíny jejich plnění. Národní akční plán byl považován za hlavní nástroj transformace, mezi jejíž principy patří upřednostnění péče o děti v rodinném prostředí před péčí ústavní a tím pádem snížení počtu dětí v ústavních zařízeních. Mezi další principy patří prohloubení preventivní práce s ohroženými rodinami a snížení počtu dětí odebraných z péče rodičů, aktivnější zapojení dětí a jejich rodičů do řešení vlastní situace a také individuální přístup a multidisciplinární práce na úrovni terénu.⁷

Národní akční plán je první významný krok k reformě systému náhradní rodinné péče. V souvislosti s Národním akčním plánem zpracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí novou koncepci dětských práv Národní strategií ochrany práv dětí „Právo na dětství“. A dále navazující akční plány k naplnění národní strategie a to na období 2012 až 2018. Národní strategie se zejména zaměřuje na deinstitucionalizace systému péče o ohrožené děti a snaží se o to, aby dítě mohlo vyrůstat v rodinném prostředí. Nejedná se o zrušení ústavní výchovy, ale o její postupnou transformaci podle toho, jak v ní bude ubývat dětí, které budou umístovány do náhradní rodinné péče. Podstatnou roli v tomto kroku zastupuje pěstounská

⁶ Dětský diagnostický ústav: Náhradní výchovná péče a její transformace. *Dětský diagnostický ústav* [online]. 2010 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.ddu-hk.cz/prectete-si/projekt-transformace/transformace>

⁷ MPSV. *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti*. [online]. 2009a [cit. 2015-2-28]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9558/Transformace.pdf>

péče a to zejména realizace pěstounské péče na přechodnou dobu, která se snaží předejít velkému počtu dětí v ústavní výchově. S tím také souvisí novela zákona o sociálně právní ochraně dětí, která byla schválena Poslaneckou sněmovnou dne 7. 11. 2012 a v účinnost vešla 1. ledna 2013 a to jako novela č. 401/2012. Novela upravuje pěstounskou péči jako zaměstnání, pěstoun je zaměstnanec a odměnu dostává i ve chvíli, kdy nemá v péči žádné dítě, ale je připraven kdykoliv dítě přijmout. Díky novelizaci se urychlí a zkvalitní proces zprostředkování náhradní rodinné péče.⁸

2.1 Pozitiva a negativa transformace

Jako významné pozitivum můžeme vnímat změnu struktury dětských domovů na domovy rodinného typu, kdy došlo ke zmenšení počtu dětí v rodinných či výchovných skupinách. Další významná pozitivní změna nastala v organizační a metodické propojenosti domovů a výchovných ústavů prostřednictvím diagnostických ústavů. Diagnostické ústavy jsou obeznámeny s problematikou jednotlivých zařízení ve své spádové oblasti, metodicky a organizačně spolupracují s jednotlivými domovy a odbornými pracovníky, kteří se podílejí na realizaci individuálních resocializačních programů umístěných dětí, a poskytují jim pomoc při řešení potřebných změn a úprav. Mezi negativa vyplívající z transformace můžeme zařadit skutečnost, že do diagnostických ústavů a do školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy se dostávají děti, které jsou zde umístěny: „**zbytečně** (závažnost a charakteristika problémů neodpovídá zvolenému řešení jejich odejmutí z rodiny, nejsou vyčerpány dostupné alternativní postupy a možnosti – problém nekoordinované a nedostatečné prevence. **Nesprávně**, indikace umístění neodpovídá jejich oprávněným zájmům a potřebám – spadají do odborné péče jiných resortů – MPSV, zdravotnictví, spravedlnost. **Pozdě**, jejich dlouhodobý pobyt v těžce patologickém rodinném prostředí způsobuje nevratné závažné osobnostní změny a disharmonie. **Na dlouhou dobu**, není vytvořena možnost pro návrat do rodiny, přestože z hlediska posouzení jejich osobnosti a prognózy vývoje není důvod pro další setrvávání v ústavní péči - tj. problém nedostatečné preventivní, intervenčně resocializační, podpůrné a poradensko - terapeutické práce s původní rodinou“⁹

⁸MPSV. *Národní strategie ochrany práv dětí*. [online]. 2012 [cit. 2015-1-28]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

⁹ Dětský diagnostický ústav: Náhradní výchovná péče a její transformace. *Dětský diagnostický ústav* [online]. 2010 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.ddu-hk.cz/prectete-si/projekt-transformace/transformace>

Dalším významným negativem je, že školská zařízení nemají zajištěnou možnost účinné spolupráce s dětskými zařízeními v oblasti jiných resortů a zřizovatelů jako jsou například zdravotnická zařízení.

2.2 Cíle a potřebná řešení transformace

V rámci transformace byly stanoveny cíle, za stěžejní cíl můžeme považovat snížení počtu dětí umístěných v ústavní péči. Jako další cíl národní plán transformace uvádí zkvalitnění a zefektivnění poskytované péče ve školských zařízeních a vytvoření souvisejících předpokladů a podmínek. Mezi tyto předpoklady a podmínky patří vypracování efektivních cílových programů podle druhu obtíží a osobnostních charakteristik dětí umístěných v ústavní výchově, včetně standardů, akreditací a kontroly = standardy kvality v oblasti školství. Důležitým předpokladem je respektování odborného posouzení indikace k umístění dítěte do zvolených typů školských zařízení. Nutným předpokladem je vytvoření takových podmínek pro návrat dítěte do rodiny po absolvování resocializačního a reedukačního programu, kdy dítěti poskytneme průběžnou odbornou pomoc a řešení sociálně právních a výchovných problémů. Dále jsou v transformaci uvedeny potřebná řešení v oblasti sociálně právní, jedná se o posílení počtu terénních sociálních pracovníků poskytnout jim jasnou metodiku pro práci s ohroženými dětmi v rodinách. Posílení kompetencí a zodpovědnosti příslušných pracovníků sociálně právní ochrany při řešení situace ohrožených dětí. Jedná se o systém včasné prevence a koordinace návrhů a možností pro řešení konceptu klíčového pracovníka. Dalším návrhem řešení je stav, kdy pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí dávají v jasných a zdůvodněných případech, které jsou neodkladné kvalifikované návrhy soudu na umístění dítěte do ústavní péče. Předpokladem je důkladné prostudování a znalost situace dítěte a jeho rodiny a také vyčerpání jiných možností. Sociální pracovník je garantem a realizátorem celkového a neformálního přezkoumávání platností důvodů, které vedly k ústavní výchově dětí, včetně průběžného monitorování situace v rodině a podpory potřebných změn. Důležité je zakotvit zákaz odebírání dětí z rodin z důvodů hmotné a bytové nouze a vytvořit samosprávné funkční řešení těchto sociálních problémů. Je však důležité odlišit případy sociální nouze a zanedbávání péče o dítě, způsobené sociálně patologickými jevy rodičů. Mezi jedno z posledních řešení je uváděno zpřísnění sankce vůči rodičům za neposkytnutí zákonné péče dětem, což znamená větší tlak ze strany zákona, včetně finančních a trestně právních postihů. Pro práci nejdůležitější návrh řešení považují změnu rozsahu a charakteru náhradní rodinné péče a to s důrazem na profesionalizaci pěstounské péče a monitorování její kvality. Jedná se o zlepšení kvality výběru vhodných pěstounů

a jejich podpora. Zefektivnit systém umístování dětí do náhradní rodinné péče a následný návrat dětí do biologických rodin. Vymezit jasné odlišení pěstounských a adoptivních rodin.¹⁰

¹⁰Dětský diagnostický ústav: Náhradní výchovná péče a její transformace. *Dětský diagnostický ústav* [online]. 2010 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.ddu-hk.cz/prectete-si/projekt-transformace/transformace>

3. FORMY PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Pěstounskou péčí (dále jen PP) můžeme definovat jako: „*zvláštní forma státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali*“¹¹

Pěstounská péče je jeden z typů náhradní rodinné péče, která je v České republice garantována státem a zakotvená v zákonu č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Pěstounskou péčí můžeme rozdělit do několika skupin, mezi první patří **individuální pěstounská péče**, jedná se o nejčastější typ pěstounské péče, nazývané také klasickou pěstounskou péčí. Pěstounská rodina přijímá dítě nebo skupinu dětí do své péče. Tento druh PP probíhá v rodinném prostředí. Tato péče může být vykonávána jak cizími osobami tak příbuznými dítěte. Pokud dítě vychovávají příbuzní, nejčastěji prarodiče, hovoříme o takzvané **příbuzenské pěstounské péči**. Dále se můžeme setkat s **pěstounskou péčí skupinovou**, jedná se o velké pěstounské rodiny v čele s manželskými páry nebo pěstounkou, nejčastější typ skupinové PP jsou SOS dětské vesničky, které jsou tvořeny společenstvím rodinných skupin, kdy vždy v čele každé skupiny je jedna pěstounka, které ještě pomáhá jedna žena dětmi oslovoována jako teta. O děti se tedy starají pouze ženy. Skupinová pěstounská péče je realizovaná v zařízeních pro výkon pěstounské péče, ty jsou zřizovány nestátními subjekty, obcemi nebo krajskými úřady. V zařízeních, které označujeme jako rodinné buňky působí na základě smlouvy, pracovní dohody manželské páry.¹²

Nejnovější forma pěstounské péče, zavedená roku 2006 se nazývá **pěstounská péče na přechodnou dobu**, vzhledem k tématu práce bude této problematice věnována větší část práce viz. níže.

3.1 Pěstounská péče

O dítě svěřené do pěstounské péče se může starat jak fyzická osoba, tak manželé. Pokud je dítě schopno vyjádřit svůj názor, je důležité brát v potaz jeho názor. Pěstounská péče vzniká na základě rozhodnutí soudu a je ukončena zletilostí dítěte.¹³

¹¹MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, s. 62.

¹²KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Editor Zdeněk Matějček. Praha: Portál, 2002, s. 124 – 125.

¹³*Adopce.com* [online]. 2010 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>

Pěstounská péče je určena dětem, které musí žít mimo svou rodinu a nemohou být v péči jiné fyzické osoby nebo být osvojeny. Pokud je dítě svěřeno do pěstounské péče, je mu umožněno se i nadále stýkat s biologickými rodiči. Do pěstounské péče mohou být svěřeny děti, jejichž výchova rodiči není zajištěna a to jak dlouhodobě tak i krátkodobě. Souhlas rodičů se svěřením dítěte do pěstounské péče není potřeba, pokud je dítě v ústavní výchově nebo umístěno v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Pokud není dítě umístěno v ústavní výchově, je potřeba souhlas rodičů o svěřením dítěte do pěstounské péče. Pěstounem se může stát příbuzný nebo osoba blízká dítěti, ale také osoba dítěti neznámá. O svěřením dítěte do péče konkrétního pěstouna rozhoduje soud. Pěstoun má právo zastupovat dítě, spravovat jeho záležitosti pouze v běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí jako je například vyřízení cestovního dokladu, občanského průkazu a podobně, musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte nebo soudu. Pěstounská péče může být změněna na péči poručnickou a to v případě úmrtí biologických rodičů, zbavení rodičů rodičovské zodpovědnosti nebo její omezení či pozastavení. Jedna z hlavních výhod pěstounské péče je to, že dítě vyrůstá v rodinném prostředí a nemusí být umístěno v ústavní výchově.¹⁴

Na rozdíl od adopce mají pěstouni většinou altruistické sklony, což přináší jak významná pozitiva, tak i negativa. Často se vyskytuje snaha pěstouna o záchranu co největšího počtu dětí a „opomíjení“ vlastní rodiny, může dojít až k vyčerpání organismu, očekávání vděčnosti a vysoké riziko odvržení dítěte. U pěstounské péče je motiv pomoci opuštěným dětem často velmi silný. Nejčastěji se pro tuto cestu rozhodují lidé, kteří chtějí v životě vykonávat něco, co považují za smysluplné, co je naplňuje. Často se můžeme setkat s názorem, že lidé se stávají pěstouny pouze kvůli finančnímu výdělku, pěstouni dostávají odměnu z toho důvodu, že vychovávají dítě, které má často složitou minulost a k jeho výchově je potřeba přistupovat velice individuálně s ohledem na jeho minulost. *„Dítě, které vyrostlo v láskyplném prostředí pěstounské rodiny má mnohem více šancí uplatnit se v budoucím životě, nerozšiřovat řady sociálně vyloučených, přispívat do státní pokladny a přenášet společnosti užitek.“*¹⁵

¹⁴BUBLEOVÁ, PhDr. Věduna, Mgr. Lucie VRÁNOVÁ, Alena VÁVROVÁ a Bc. Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011.

¹⁵ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, s. 18-20.

3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá a vyvíjí se a také forma výchovy má zásadní vliv na všechny oblasti vývoje dítěte. Pokud dítě nemůže z jakéhokoliv důvodu vyrůstat ve funkční biologické rodině, existuje možnost využití náhradní rodinné péče, která oproti ústavní výchově poskytuje dětem individuální přístup k jejich potřebám. Výzkumy ukazují na to, že děti, které strávily první měsíce a roky života v ústavní výchově i navzdory dobrému přístupu a zdravotnímu stavu v budoucnu selhávají ve škole, zaměstnání i partnerském životě. Z tohoto důvodu se Ministerstvo práce a sociálních věcí stále snaží prosazovat alternativní formy náhradní péče, mezi které patří i *pěstounská péče na přechodnou dobu*.¹⁶

Pěstounská péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD) je v České republice právně ukotvena od roku 2006 a to novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Pěstounskou péči na přechodnou dobu si můžeme vymezit definicí jako: „*péči v takovém případě, kdy biologičtí rodiče dítěte nejsou dočasně, po určitou dobu, schopni vykonávat své rodičovské povinnosti a o dítě soustavně a kvalitně pečovat, nebo když se pro dítě teprve zajišťuje dlouhodobější řešení ve formě klasické pěstounské péče či osvojení.*“¹⁷

Přesto, že je pěstounská péče na přechodnou dobu v České republice uzákoněná již dlouho, využívala se zcela minimálně. Jde o dočasné svěření dítěte do péče profesionálních pěstounů, jedná se o děti, u kterých se předpokládá rychlé řešení současné situace a to buď v dlouhodobé formě náhradní rodinné péče – osvojení nebo dlouhodobá pěstounská péče, nebo návrat do původní rodiny. PPPD by měla pomoci při dočasné nepřítomnosti rodičů například při dlouhodobé léčbě nebo výkonu trestu.¹⁸

Pěstounská péče na přechodnou dobu přináší řadu pozitiv. Jedná se především o optimální vývoj dítěte a uspokojení jeho psychických potřeb. Umístění dítěte do náhradní rodinné péče na přechodnou dobu je z hlediska jeho dalšího vývoje objektivnější než umístění do ústavní výchovy. MPSV vydalo tabulku, která porovnává zásadní rozdíly mezi výchovou ústavní (kojenecké ústavy) a výchovou v náhradní rodině.

¹⁶ *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, 81 s.

¹⁷ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s.

¹⁸ ZEŽULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, s. 174-175.

Specifika péče	Kojenecký ústav		Pěstounská péče na přechodnou dobu	
		Následek		Následek
Intenzita kontaktu dospělého s dítětem	Nedostatečná	Opoždění vývoje ve všech oblastech	Dostatečná	Podpora vývoje ve všech oblastech
Individuální péče	Nedostatečná, jen v některých případech, omezený čas na jedno dítě	Opoždění vývoje ve všech oblastech	Dostatečná	Podpora vývoje ve všech oblastech
Vztahy	Nemožnost zažít oboustranné vzájemné vztahy dítěte s dospělým	Opoždění v socioemočním vývoji	Podpora vzájemných vztahů dítěte a dospělého	Podpora socioemočního vývoje, poskytnutí pocitu bezpečí, citového zázemí
Variabilita a intenzita podnětů	Nedostatečná	Opoždění intelektového a motorického vývoje	Dostatečná	Podpora intelektového a motorického vývoje
Charakter prostředí	Ústavní	Omezená podpora vývoje na zajištění základních biologických potřeb	Rodinná struktura	Podpora socioemočního vývoje, chápání rodinné struktury, pocitu bezpečí

Tabulka č. 1 – srovnání kojeneckých ústavů a pěstounské péče na přechodnou dobu¹⁹

3.2.1 Postup při realizaci pěstounské péče na přechodnou dobu

Dítě je do pěstounské péče na přechodnou dobu umístěno pouze v případech, jasně stanovených zákonem, nemělo by tedy docházet k pochybnostem o tom, kam umístit dítě v případě, že nemůže po nějakou dobu zůstat ve své rodině, nebo v případě, kdy ještě rodiče nedali souhlas s osvojením. Zákon vymezuje situace takto:

¹⁹ *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 38.

„(7) Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám v evidenci, a to na

a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,

b) dobu, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením, nebo

c) dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.

(8) Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 7, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, stále trvají. Za tím účelem si vyžaduje zejména zprávy příslušného orgánu sociálně- -právní ochrany. Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče podle odstavce 7.

(9) Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle 1 rok. To neplatí, pokud jsou do pěstounské péče téhož pěstouna svěřeni sourozenci dítěte, kteří byli do této péče svěřeni později, ne však na dobu delší, než po kterou má trvat pěstounská péče podle věty první u sourozence, který byl do pěstounské péče na přechodnou dobu témuž pěstounovi svěřen jako poslední.“²⁰

Hlavním cílem PPPD je tedy poskytnout ohroženému dítěti rodinné zázemí. Hlavní roli zde hrají náhradní rodiče, kteří díky zkušeností s výchovou vlastních dětí a znalostí získaných na přípravných kurzech se snaží dítě rozvíjet ve všech oblastech života a naplňovat jeho potřeby. Zároveň se také podílí na řešení jeho životní situace. Vše začíná vyhodnocením situace, které provádí sociální pracovník OSPOD na obecní úrovni. Uvědomí svého nadřízeného a ten zjišťuje, zda je v evidenci volná pěstounská rodina, která by mohla dítě přijmout. V případě, že je rodina připravena dítě přijmout podá sociální pracovník návrh k soudu na svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Před soudním projednáním se uspořádá případová konference, které se účastní sociální pracovníci dítěte a pěstounů, rodiče dítěte a případně doprovázející neziskové organizace. Dochází k vyjasnění kompetencí a úkolů jednotlivých účastníků, stanovení harmonogramu a individuálního plánu ochrany dítěte, následně je sepsán protokol o spolupráci. Následně soud rozhoduje o umístění dítěte

²⁰ ČESKO. Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012.

a to pomocí předběžného opatření. Předběžné opatření pro to, aby svěřeni do PPPD proběhlo v co nejkratším čase.²¹

Soud je povinen své rozhodnutí každé tři měsíce přezkoumat, pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně jeden rok, poté následuje buď návrat dítěte do biologické rodiny, svěřeni do péče jiné blízké osoby nebo trvalé umístění v náhradní rodinné péči. Neustále je potřeba sledovat vývoj dítěte a to jak ve vztahu k možnostem jeho změny na základě zlepšení v přístupu nebo podmínkách rodiny ve vztahu k dítěti.²²

Pokud předpokládáme, že se dítě vrátí do péče biologických rodičů je potřeba ihned začít pracovat na sanaci rodiny, pracuje se na odstranění překážek, které vedly k umístění dítěte do PPPD. Sanace rodiny znamená dlouhodobou podporu a pomoc rodičům formou poradenských a aktivizačních programů a také podpora dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu. Do všech těchto procesů jsou i aktivně zapojeni pěstouni na přechodnou dobu, spolupracují s rodiči a rodinou dítěte, udržují pravidelný kontakt, umožňují styk dítěte s rodiči a pomáhají v upevňování tohoto vztahu. Profesionální pěstouni jsou důležitým článkem týmu, který se podílí na řešení rodinné situace a úspěšném návratu dítěte k biologické rodině. U pěstounů často dochází k názoru, že styk s rodiči je pro dítě nevhodný a stresující. Je potřeba si uvědomit, že biologická rodina je stále součástí života dítěte, proto je potřeba s ní pracovat a brát v potaz konkrétní situaci a vše posuzovat opatrně a individuálně.²³

Pokud neexistuje možnost, že by se dítě vrátilo do původní rodiny, jednají sociální pracovníci a pěstouni o variantě umístění dětí do některé z forem náhradní rodinné péče. Pěstouni se podílejí na zajištění potřebných dokumentů pro to, aby celá spisová dokumentace dítěte mohla být předána k projednání na krajský úřad. Pokud se najde vhodná rodina, následuje zprostředkování dlouhodobé pěstounské péče či osvojení. Pro profesionální pěstouny to znamená navázání kontaktů a spolupráce s budoucími rodiči. Předání dítěte do definitivní rodiny je konečným, vrcholným a také nejnáročnějším obdobím profesionální pěstounské péče. To, jak bude předání probíhat, záleží na potřebách dítěte, rodiny a na zkušenostech, schopnostech, komunikačních dovednostech a kompetencích pěstounů. Toto období je citově náročné a to především pro dítě, proto je důležité, aby pěstouni

²¹ *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s 26-28.

²² PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 187 s.

²³ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, 151 s.

naslouchali potřebám dítěte a předávací proces velmi dobře promysleli a naplánovali. Jako přínosné se ukazuje dočasné propojení pěstounské a přebírající rodiny, které umožní plynulé předání a adaptaci dítěte do nové rodiny.²⁴

O pěstounské péči na přechodnou dobu a o situaci, kdy je dítě předáváno do péče novým rodičům dobře pojednává reportáž ČT1 v pořadu Reportéři ČT. V této reportáži se k pěstounské péči na přechodnou dobu vyjadřují jak samotné profesionální pěstounky, tak například František Schneiberk předseda Společnosti sociální pediatrie ČLS JEP, který profesionální pěstounství považuje pouze za možnost dobrého výdělků a obává se možného zneužití této formy NRP. K problému se zde také vyjadřuje poslankyně Jitka Chalánková, která se chystá podat návrh na další novelu týkající se PPPD.²⁵

3.2.2 Psychické aspekty pěstounské péče na přechodnou dobu

Duševní vývoje dítěte je propojená struktura, dítě si z každého vývojového období odnáší nové poznatky. Taková to integrace po sobě jdoucích struktur z níž každá navazuje na předchozí, nám dovoluje rozdělit vývoj do velkých období, stádií a do dalších podstádií. Průběh jednotlivých stádií může být jak zrychlen tak i zpožděn, ale pořadí jednotlivých stádií zůstává stále stejné.²⁶

Náhradní rodiče by si měli uvědomit, že vývoj dítěte ovlivňuje mnoho různých faktorů, tyto faktory se liší podle vývojové fáze dítěte a dalších různých vlastností. Genetická výbava dítěte vytváří předpoklady pro rozvoj psychických i somatických vlastností. V genetické výbavě je zakódován program individuálního rozvoje dítěte, který se projevuje jako připravenost dítěte k rozvoji v jednotlivých funkcích a také vrozenou citlivost k jednotlivým vnějším vlivům, včetně stresujících. Jednotlivé genetické dispozice se projevují až v době, kdy dané funkce dozrávají, do té doby nemůžeme zjistit, zda dítě dané předpoklady má nebo ne. Není snadné a často i nemožné odpovědět pěstounům či osvojitelům na otázku, jaké má dítě předpoklady, geny přebírá jak od matky, tak od otce a jejich kombinace je často naprosto odlišná od toho co můžeme očekávat od biologických rodičů. Genetická dispozice určuje i míru pravděpodobného rozvoje určité vlastnosti, jejich úrovně je však obtížné

²⁴ RANA PĚSTOUNSKA PÉČE. *Jak probíhá předání dítěte definitivní rodině a provázení této rodiny?* [online]. 2012 [cit. 2015-01-22]. Dostupné z: <<http://www.rpp.cz/inpage/predani-ditete-a-podpora-prebirajici-rodiny/>>.

²⁵ Česká televize: Reportéři ČT. In: *Česká televize: Reportéři ČT* [online]. 2015 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/215452801240010/video/>

²⁶ PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 5. Překlad Eva Vyskočilová. Praha: Portál, 2010, 143 s.

odhadnout, jelikož rozvoj může ovlivnit i kvalita prostředí, v němž je dítě vychovááno a osoby, kterými je vychovááno. Podíl genetiky na vzniku určité psychické vlastnosti bývá udáván jako 40% až 60%. Pokud dítě vyrůstá v dysfunkční rodině, mohou se projevit problémy v chování a prožívání, pokud dítě přijde z dysfunkční rodiny do náhradní rodinné péče, jeho dřívější zkušenosti se vždy nějakým způsobem projeví. Je potřeba s takovými potížemi počítat, je nutné pěstouny či osvojitele předem informovat a naučit je, jak se s danými problémy vyrovnat. Zjistilo se, že existují dědičné dispozice, které ovlivňují reakce dítěte na zanedbání a citové strádání. Následkem bývá jak narušení vývoje tak psychiky a následné nápadnosti v chování a citovém prožívání dítěte.²⁷

Matějček rozdělil způsob strádání dítěte do tří variant. První možností reagování dítěte na nedostatek potřebných podnětů je **apatie a pasivita**, což můžeme chápat jako určité přizpůsobení se nepodnětnosti prostředí. Takové děti působí, jakoby o nic neměli zájem, ale ony si ve skutečnosti zvykly takto reagovat, protože jim jejich okolí nenabízí nic zajímavého, často nemívají možnost si potřebné podněty získat jinak. Pokud se takové dítě dostane do náhradní rodiny, je potřeba postupovat velmi pomalu, abychom dítě nezahltili velkým množstvím nových podnětů, které nedokáže tak rychle zpracovat. Jako druhou možnost Matějček uvádí adaptaci projevující se **zvýšeným úsilím o získání podnětů**. Tyto podněty dítě potřebuje, jde především o vynucování si projevů přízně a jakékoliv pozornosti. Problém u těchto dětí je, že k získání pozornosti používají neúčinné prostředky. Často provokují, vynucují si pozornost druhých a vůči svým vrstevníkům, ve kterých vidí konkurenci, bývají zlé. Tyto děti přijímají i pokárání nebo vztek rodičů jako důkaz zájmu. Stává se, že takovéto děti neumějí mezi projevy přízně a nepřízně definovat jasnou hranici. Toto chování se může projevit i u dítěte, které přichází do náhradní rodiny. Dítě se neustále ujišťuje, že o něj mají náhradní rodiče zájem a neopustí jej, dítě provokuje, protože má strach, že ho náhradní rodiče odmítnou, pokud náhradní rodiče situaci zvládnou, dojde po nějaké době ke zklidnění. Třetí možností je **setrvání na úrovni povrchních kontaktů**, jedná se o děti, které jsou milé a přítulné ke komukoliv a nedokážou rozlišit náhodnou interakci od hlubšího vztahu. Nedokážou rozlišit přátelskost, což je jedním z důsledků rané citové a psychosociální deprivace, tento stav bývá často spojený s tendencí k nadměrné aktivitě. Důvodem bývá to, že citově uspokojivý vztah nikdy nezažily a tedy neměly možnost takovou zkušenost získat. U tohoto chování mohou mít náhradní rodiče pocit, že si k nim dítě lehce

²⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, s. 16-19.

vytvoří citovou vazbu, ale ve skutečnosti to tak není. Dítě si neuvědomuje, v čem spočívá hloubka vztahu a co je jeho podstatou.²⁸

Proces vytváření vztahu mezi dítětem a pěstouny probíhá různými způsoby a může trvat různě dlouho. Je jasné, že čím dříve dítě získá novou rodinu tím je náprava jeho problému rychlejší a lehčí. Úměrně sobě deprivace roste i četnost, možnost a trvalost problémů. Často se citová deprivace projevuje separačním chováním dítěte. Problém především v pěstounské péči na přechodnou dobu může nastat v případě, že se dítě silně citově připoutá k pěstounům a nebude schopno se od nich odpoutat. Dítě, které nemá dostatek zkušeností a podnětů anebo má zkušenosti převážně negativní musí nejdříve získat jistotu a orientaci v chování nových pečovateli. *„Rodina je pro dítě nejvýznamnějším prostředím, které by mělo sloužit nejenom jako zdroj zkušeností, ale i jako citové zázemí. Potřeba citové jistoty a bezpečí může být tak silná, že ovlivní způsob interpretace rodičovského chování k dítěti.“*²⁹

Rodina se výrazně podílí na rozvoji sebejistoty a sebedůvěry, mnohé děti se učí špatně jen pro to, že na jejich výsledcích nikomu nezáleží, pod správným vedením a projevem zájmu se známky často diametrálně zlepšují. Rodinné prostředí ovlivňuje rozvoj mnoha vlastností a dovedností dítěte, určuje, co bude ceněno a co ne. Ve výchově dítěte se odráží celý hodnotový systém rodiny a celková vzdělanost a osobnost rodičů. V tomto případě můžeme ústavní péči považovat za nedostatečnou, vychovatelé mají svůj život a většinou se nestanou trvalou součástí života dětí. Nevytvoří se mezi nimi hluboký vztah, základem každé vychovatelské profese je určitá citová neutralita a snaha chovat se ke všem dětem stejně. Děti a vychovatelé nemají společnou budoucnost, je jasné, že se v určité době odloučí, proto míra účasti vychovatele na životě dítěte má svůj limit a profesionální vychovatel nemůže tento vztah prožívat jako osobně významný.³⁰

3.3 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče slouží jako finanční podpora pro pěstouny dítěte, na tyto dávky má ze zákona nárok také poučník dítěte, který o svěřené dítě pečuje a to i v průběhu pěstounské péče a v době, kdy probíhá soudní jednání o ustanovení poručníka. Kromě dávek pěstounské péče má dítě a jeho pěstoun nárok i na další dávky sociální podpory.³¹

²⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. 365 s.

²⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, s. 21.

³⁰ Tamtéž s. 23.

³¹ BŘESKÁ, Naděžda, Eva, BURDOVÁ a VRÁNOVÁ, Lucie. 2010. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady k l. 6. 2010*. Olomouc: Anag, 2010. str. 238.

Jako pěstounská péče se pro účely dávek pěstounské péče posuzuje péče o dítě osobou, která je v evidenci, osobou která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu a osobu pečující.

„(1) Krajský úřad vede pro účely zajištění pěstounské péče pro dítě na přechodnou dobu evidenci osob, které mohou pěstounskou péči po přechodnou dobu vykonávat. Do evidence se osoby zařazují na základě žádosti podané u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen po doplnění žádosti o údaje a doklady uvedené v odstavci 3 neprodleně žádost postoupit krajskému úřadu.

(2) Do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči po přechodnou dobu, se zařazují osoby, které na základě odborného posouzení mají předpoklady pro výkon takové péče o dítě, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození.“³²

Jedná se tedy konkrétně o osoby:

- 1. „která je pěstounem (nikoli na přechodnou dobu),*
- 2. která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,*
- 3. které je před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dítě dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče (tzv. předpěstounská péče),*
- 4. která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo*
- 5. která má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.“³³*

³² Česko. Zákon č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, 111 (30. 12. 1999).

³³ Normativní instrukce č. 5/2013. *Dávky pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb.*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí české republiky, 2013. Dostupné z: http://www.detipatridomu.cz/wp-content/uploads/normativni_instrukce_5_2013_davky_pp.pdf

3.3.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na tento příspěvek má nezletilé nezaopatřené dítě, které je svěřeno do pěstounské péče. Tento příspěvek je jedenkrát za měsíc vyplácen pěstounovi. Pro zaopatřené nezletilé dítě je výše příspěvku dána součinem částky životního minima dítěte a koeficientu 1,40. U nezaopatřeného nezletilého dítěte je výše příspěvku rovna součinu částky životního minima dítěte a koeficientu 1,40. Pokud je potřeba, aby byla výše příspěvku vyšší, a to z důvodu závislosti na pomoci jiné fyzické osoby je výše příspěvku stanovena rozdílnými koeficienty, podle stupně zdravotního znevýhodnění viz tabulka č. 3

Věk dítěte	6 let	6 až 12 let	12 až 18 let	18 až 26 let
Výše příspěvku	4500 Kč	5550 Kč	6350 Kč	6600 Kč

Tabulka č. 2 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc³⁴

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Tabulka č. 3 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby³⁵

3.3.2 Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je pravidelný měsíční příspěvek. Je vyplácen v rámci náhradní rodinné péče osobě pečující a osobě v evidenci. Může se jednat jak o manžele, tak o dva poručníky, kteří nejsou manželé, v tomto případě připadá odměna jen jednomu. Výše odměny je dána počtem dětí v náhradní rodinné péči, za každé další svěřené dítě se odměna pěstouna zvyšuje. Pokud je osoba v evidenci nebo osoba pečující rodičem, prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, náleží mu odměna pěstouna vždy, když pečuje alespoň o tři děti nebo o jedno dítě ve druhém, třetím nebo čtvrtém stupni závislosti. V ostatních případech jim

³⁴ MPSV: Dávky pěstounské péče. *Portál MPSV: Dávky pěstounské péče* [online]. 2013 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

³⁵ Tamtéž.

náleží odměna pěstouna pouze v případech na, které je potřeba brát zvláštní zřetel, s ohledem na jejich sociální a majetkové poměry a zdravotnímu stavu dítěte. Odměna pěstouna se považuje za příjem ze závislé činnosti.³⁶

Výše odměny pěstouna činí každý měsíc:

- 8 000 Kč, stará - li se o jedno dítě
- 12 000 Kč, stará - li se o 2 děti
- 20 000 Kč stará – li se alespoň o tři děti, nebo pečuje o alespoň jedno dítě, které je osobou závislou na na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV. Tato odměna je udělována osobě v evidenci i v domě, kdy o žádné dítě nepečuje, jedná se o pěstouny na přechodnou dobu.
- 24 000 Kč jedná – li se o pěstounskou péči na přechodnou dobu, kdy se pěstoun stará o dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV.³⁷

3.3.3 Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek se vyplácí osobě pečující, která přebírá dítě do pěstounské péče a je vyplácen jednorázově. Příspěvek také náleží osobě v evidenci, při převzetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Výše příspěvku se odvíjí od věku dítěte.

- do 6 let – 8 000 Kč
- Od 6 do 12 let – 9 000 Kč
- Od 12 do 18 let – 10 000 Kč³⁸

3.3.4 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Na příspěvek má nárok pečující osoba, která má v pěstounské péči nejméně tři děti, nebo má nárok na odměnu pěstouna a to z důvodu péče o tři děti a zletilé nezaopatřené děti, které zakládají nárok na odměnu pěstouna. Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla se uděluje ve výši 70% pořizovací ceny vozidla nebo prokázaných výdajů na opravu.

³⁶ Příspěvky.cz: Dávky pěstounské péče v roce 2015. *Příspěvky.cz* [online]. 2015 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.prispevky.cz/rodice-tehotenstvi/davky-pestounske-pecce#odmena-pestouna>

³⁷MPSV: Dávky pěstounské péče. *Portál MPSV: Dávky pěstounské péče* [online]. 2013 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

³⁸Portál veřejné správy: Příspěvek při převzetí dítěte [online]. 2015 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/portal/obcan/situace/183/188/4465.html>

Nejvýše však v částce 100 000 Kč. Podmínkou pro udělení příspěvku je, že pečující osoba nesmí toto vozidlo používat k výdělečné činnosti.³⁹

3.3.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na tento příspěvek má fyzická osoba, která byla ke dni zletilosti v pěstounské péči. Výše příspěvku činí 25 000 Kč a je vyplácen jednorázově.

3.4 Legislativní zakotvení pěstounské péče

Práva dětí jsou zakotveny v několika nejrůznějších zákonech a vyhláškách v návaznosti na různé oblasti života dítěte. Nejdůležitějším a nejvýše postaveným předpisem je Úmluva o právech dítěte. V České republice je proces náhradní rodinné péče upravován zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Oba tyto zákony prošly v posledních letech novelizací. Právní vymezení náhradní rodinné péče se řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, první ze změn v tomto zákoně je platnost zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, kde byla část kompetencí Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) převedena na příslušné krajské úřady. Další změna v zákoně nastala při zavedení zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů a to v souvislosti s ukončením činnosti okrasních úřadů, tímto zákonem byly zrušeny okresní úřady a jejich činnost byla rozdělena mezi obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Další změna zákona č. 359/1999Sb., o sociálně právní ochraně dětí nastala v roce 2006 a to zákonem č. 134/2006, o změně zákona o sociálně-právní ochraně dětí a dalších zákonů, tento zákon upravil postup procesu adopce a forem náhradní rodinné péče.⁴⁰

Pěstounská péče na přechodnou dobu se poprvé objevila v roce 2006 a to v novele Zákona o rodině, zákoně č. 134/2006 Sb. Jednalo se o první pokus, jehož cílem bylo podpořit umístování dětí do rodin místo do ústavní péče. Problém se vyskytl v nedostatečné informovanosti veřejnosti o této možnosti a pěstouni nepobírali plat, dostávali pouze klasickou odměnu pěstouna, která nemohla nahrazovat plat. Tím pádem by rodina ve chvíli,

³⁹MPSV: Dávky pěstounské péče. *Portál MPSV: Dávky pěstounské péče* [online]. 2013 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

⁴⁰DRÁBKOVÁ, Štěpánka. *Význam sociální práce v pěstounské péči na přechodnou dobu*. Olomouc, 2014. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Cyrilometodějská teologická fakulta.

kdy nepečuje o žádné dítě, byla bez trvalého příjmu. Tento typ pěstounské péče se bohužel nerozvíjel a děti zůstávaly stále v ústavní péči.⁴¹

V roce 2007 proběhla konference „Děti mezi ústavní výchovou a rodinou“, která byla uspořádána občanským sdružením „Člověk hledá člověka“, Katedrou sociální práce FF UK v Praze, Nadací Terezy Maxové a Národním vzdělávacím fondem, o. p. s. Na této konferenci se projednávala také možnost pěstounské péče na přechodnou dobu, projednávala se především změna situace dětí v ústavech. Tuto konferenci můžeme považovat za první krok v deinstitucionalizaci péče o děti. Konference přinesla nové poznatky, které odborníci čerpali v zahraničí. Vše pronásledovaly bouřlivé diskuse veřejnosti i odborníků, jedni tvrdili, že je nemožné zrušit ústavní výchovu a že nebude nikdy dostatek rodin a profesionálních pěstounů, na to aby zvládli pokrýt potřeby všech dětí.⁴²

V roce 2012 byl novelizován zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, tato novela vešla v platnost 1. 1. 2013. Změny nastaly především v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu. Změna v oblasti pěstounské péče bylo zrušení § 44-47 ZOSPOD, které upravovalo zařízení pro výkon pěstounské péče, přes to, že byla vypuštěna právní úpravu zařízení pro výkon pěstounské péče, stávající zařízení stále existují a nejsou rušeny. Vše záleží na rozhodnutí zřizovatele (nejčastěji obce) zda si zařízení pro výkon pěstounské péče ponechá či zruší. Další úprava nastala v oblasti odměn pěstouna, nově může být odměna připsána pouze jednomu z manželského páru a z daňového pohledu je posuzována jako plat pěstouna.⁴³

3.5 Role sociálního pracovníka v pěstounské péči

Sociálního pracovníka lze definovat zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách §109: „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*“⁴⁴

⁴¹PTÁČEK, Radek a kolektiv. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha: MPSV 2011.

⁴² *Otvíráme*. Magazín nejen o českých dětech. Praha: Nadace Terezy Maxové, vydání II/12)

⁴³ DVOŘÁČEK, Martin. *Pěstounská péče: tradice v. alternativy* [online]. 2013 [cit. 2015-03-21]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Zdeňka Králíčková. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/252785/pravf_m/.

⁴⁴ ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. ISSN 1211-1244.

Sociální pracovník pracuje s uživateli služby, také s rodinou uživatele, dále s uměle vytvořenými skupinami, organizacemi a s komunitami. Sociální pracovník by měl umět dobře kriticky myslet a toto myšlení by měl uplatňovat jak v teorii tak i praxi. Jednání sociálního pracovníka by mělo být v souladu s etickými normami, pracovník by měl být profesionál, znát strategie práce. Zásadní pro práci s klientem je umění komunikace a poskytnutí služby.⁴⁵

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí přesně definuje co je sociální pracovník povinen plnit ke vztahu žadatelů o náhradní rodinnou péči. Sociální pracovník zaměstnaný na Obecním úřadu s rozšířenou působností či na oddělení sociálně právní ochrany dětí, je povinen vyhledávat osoby, které jsou vhodné pro náhradní rodinnou péči a následně zájemcům o náhradní rodinnou péči poskytnout potřebné informace a poradenství s touto činností související. Dále sociální pracovník poskytuje pomoc při řešení soudních záležitostí. Sociální pracovník pracující na krajském úřadě zajišťuje odborné posouzení pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu dále poradenství a přípravu na převzetí dítěte do péče. Tento pracovník zajišťuje minimálně jednou ročně konzultaci o výkonu pěstounské péče a poradenství.⁴⁶

Po tom co proběhne výběr vhodných pěstounů, provede sociální pracovník sociální šetření, při kterém se zaměří na motivaci pěstounů pro svěřením dítěte do péče a představy náhradních rodičů o dítěti. Dále pracovník shromažďuje potřebné informace do spisové dokumentace. Po uzavření dokumentace jí pracovník podstupuje krajskému úřadu, kde jsou posouzeny lékařem, psychologem. Tyto posudky pak určují, zda je žadatel vhodný či nikoliv.⁴⁷

Pokud žadatelé splní požadavky, jsou zařazeni do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. Při rozhodnutí o výběru vhodných rodičů se schází odborníci, psycholog, sociální pracovník, lékař, zástupce školy, kterou dítě navštěvuje, a rozhodují o umístění dítěte. Po umístění dítěte do náhradní rodinné péče, tedy do pěstounské péče či pěstounské péče na přechodnou dobu vykonává sociální pracovník dohled nad rodinou. Sociální pracovník pomáhá pěstounům a také pokud shledá pochybení v péči o dítě, může podat návrh na zrušení péče k soudu.⁴⁸

⁴⁵MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 13 - 15.

⁴⁶TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 215-216. ISBN 978-80-7367-868-5.

⁴⁷BAJER, P. *Sociální práce: Okruh klientů z řad pěstounských rodin se stále rozšiřuje*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2003-, roč. 2006, č. 1. s. 22 - 26 ISSN 1805-885X. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/soubory/2006-1-090221133624.pdf>

⁴⁸KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Editor Zdeněk Matějček. Praha: Portál, 2002, s. 124 – 125.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí § 19, má sociální pracovník povinnost navštěvovat pěstounskou rodinu a to v prvním půl roce 1x za 3 měsíce a dále po zbytek pěstounské péče alespoň jednou za šest měsíců. Sociální pracovník sleduje vývoj dítěte, jeho zájmů a vztah pěstounů k dítěti.⁴⁹

⁴⁹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, 111 (30. 12. 1999).

4. SYSTÉM PĚSTOUNSKÉ PÉČE V DALŠÍCH ZEMÍCH

Stejně jako u nás je systém profesionální pěstounské péče rozvíjel v okolních státech. Za kolébku pěstounské péče můžeme považovat Velkou Británii. Systém pěstounské péče je v níže popisovaných zemích podobný jako u nás. Je jistě zřejmé, že nejpodobnější systém pěstounské péče nalezneme na Slovensku.

4.1 Profesionální pěstounská péče na Slovensku

Na Slovensku se institut profesionální pěstounské péče (dále jen PPP) na Slovensku zvaná jako Profesionální náhradní výchova v rodině, začal rozvíjet podstatně dříve než u nás. Roku 1993 vešla v platnost první zákonná úprava, která byla schválena v rámci zákona č. 279/93 Sb. O školských zariadeniach. Tato úprava popisovala PPP jako rodinnou formu péče o dítě s nařízenou ústavní výchovou. Přes to, že PPP byla na Slovensku uzákoněna již v roce 1993, začala se aktivněji využívat až v letech 1995 a 1996. Postupně vznikaly profesionální pěstounské rodiny, které byly vždy přidruženy k dětskému domovu, vždy maximálně jedna až dvě pěstounské rodiny při jednom dětském domovu. PPP byla vymezena §18 a to následovně:

„Poslaním profesionálnej pestúnskej starostlivosti je poskytnúť starostlivosť na prechodnú dobu alebo poskytnúť starostlivosť dlhodobú dieťaťu, ktoré je umiestnené v zariadení ústavnej výchovy, vo výchovnom zariadení prípadne v špeciálnej internátnej škole.

V rodine, ktorá vykonáva profesionálnu pestúnsku starostlivosť, môžu byť najviac tri deti. Výnimku tvorí iba väčšia súrodenecká skupina.

Osoba, ktorá je profesionálnym pestúnom, je pracovníkom zariadenia pre výkon ústavnej výchovy, prípadne iného špeciálneho výchovného zariadenia alebo špeciálnej internátnej školy“⁵⁰

Legislativně je profesionální pěstounská péče na Slovensku vymezena zákonem č. 279/93 Z.z. o školských zariadeniach. PPP je na Slovensku podle legislativy zařazena do oblasti náhradní výchovy pro děti s nařízenou ústavní výchovou. Od roku 1998 problematiku profesionálního rodičovství právně vymezuje paragraf 26 zákon č. 195/98 Z.z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov a vyhláška MPSVaR SR č. 198/98 Z.z. Z tohoto zákona vyplývá, že dětský domov může poskytovat péči v rodinách, které vykonávají PPP a které

⁵⁰ MATEJ, V. : *Profesionálny rodič, al'ebo gulatá kocka, Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine*. Bratislava, O.s. Návrat 2000. s. 19 – 22.

poskytují dětem péči a výchovu ve vlastních rodinách místo v dětském domovu. PPP je organizační součástí dětského domova, která dítěti poskytuje po předem dohodnutou dobu péči o dítě. Může také poskytovat péči neplnoleté matce s nařízenou ústavní výchovou a jejímu dítěti. Profesionální pěstounskou rodinu mohou na Slovensku tvořit jak manželé, tak jednotlivci. Profesionální pěstoun je zaměstnancem dětského domova, a v rodině mohou být umístěny maximálně tři děti, pokud se jedná o pěstouny manžele, mohou se společně starat maximálně o šest dětí. Pokud se jedná o dítě se zdravotním postižením či psychicky narušené mohou být v pěstounské rodině pouze děti dvě. Dítě může vyrůstat v profesionální pěstounské rodině do dovršení plnoletosti, tedy do 18 let, nebo do úplného osamostatnění tedy do 25 let. Za samostatnost se považuje především zabezpečení bydlení, dítě může v PPP přebývat po dobu svého studia. Pracovně právní vztah profesionálního pěstouna je v kompetenci ředitele příslušného dětského domova.⁵¹

Můžeme si tedy všimnout toho rozdílu, že v České republice je oblast profesionálního pěstounství záležitostí obcí a krajů, kdežto na Slovensku je součástí ústavní výchovy. Z toho také vyplívají rozdíly ve financování PPP. Jednotlivé domovy vyplácely příspěvek profesionálním pěstounům podle toho, jak velkou částku si mohly dovolit vyplatit. V roce 1997 došlo ke změně, kdy bylo zavedeno sjednocení hrazení skutečných nákladů na dítě v profesionální pěstounské rodině. Znamená to tedy, že profesionální pěstoun vede dítěti deník, kde zaznamenává osobní, finanční a šatní náklady dítěte. Tento způsob vedení nákladů na dítě realizují některé dětské domovy na Slovensku. Pokud se zájemce na Slovensku stane profesionálním pěstounem, nemusí ukončit dosavadní pracovní poměr. Pokud jeho zaměstnání neovlivňuje péči o dítě, může v pracovním poměru pokračovat. Ředitel dětského domova však může požadovat omezení nebo ukončení dosavadního pracovního poměru, jestliže to péče o dítě vyžaduje.⁵²

Profesionální pěstounská rodina na Slovensku dostává každý měsíc pevně stanovenou částku, částka je rozdělena do pěti zúčtovacích sektorů. Prvním z nich je strava, zde je stanovená státní norma pro každé dítě, dle věkové kategorie, tato částka je paušálně vyplácena jednou za měsíc. Druhá částka jsou režie, je to také paušálně stanovená částka. Je určena na částečné pokrytí domácnosti například účty za topení, vodu, plyn, spotřebu elektrické energie a další. Třetí položkou je oblečení, zde se dokládají paragony za koupené oblečení, každý nákup musí být zapsán v šatním deníku. Za čtvrté se uvádí další spotřební

⁵¹ MATEJ, V. : *Profesionálny rodič, al'ebo gulatá kocka, Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine*. Bratislava, O.s. Návrat 2000. s 21 – 22.

⁵² Tamtéž s 23.

materiál jako je drogerie, kosmetika, školní potřeby a podobně. Každý nákup musí být doložen paragonem. Poslední pátou položkou je majetek dítěte. Jedná se o hmotné spotřební předměty trvalejšího charakteru, jako jsou třeba hodinky, knihy, sportovní vybavení a cennosti. Každý nákup se dokládá paragonem a musí být zapsán v knize majetku dítěte. Všechny utracené peníze se zapisují do finančního deníku a vždy po skončení čtvrtletí se uzavírají a odevzdávají spolu s nalepenými paragony dětskému domovu, k dalšímu zúčtování. Vždy ke 31. 12. každého roku pěstoun uzavírá všechny účetní deníky dítěte. Celý finanční deník se posílá do dětského domova. Dále také pěstouni musí udělat jaké si vyřízení šatního deníku. Zjistit, které oblečení je dítěti malé, jak je poškozené nebo ztracené. Následně napíší návrh vedení dětského domova a ten poté tyto věci za šatního deníku odstraní, stejně je to i s deníkem majetku.⁵³

4.2 Profesionální pěstounská péče ve Velké Británii

Pěstounská péče, je nejběžnější formou náhradní rodinné péče v Británii. V roce 2009 bylo v pěstounské péči umístěno asi 60 000 dětí oproti tomu v roce 2012 již skoro 95 000 dětí.⁵⁴

V legislativě je pěstounská péče zakotvena v zákoně o dětech – „The children act“, který byl vydán roku 1989. Dále je pěstounská péče v Británii upravena pravidly pěstounské péče „Fostering regs“ z roku 2002, dále pravidla plánování pěstounské péče „Care planning regs“ z roku 2010 a v poslední řadě zákon o pravidlech subjektů zabývajících se službami „The fostering services regs“ vydaný v roce 2011. Velká Británie se skládá ze čtyř zemí a to Anglie, Skotsko, Severní Irsko a Wales, každá tato země má své vyhlášky a proto se jednotlivá pravidla mohou lišit.⁵⁵

Zodpovědnost za péči o dítě ve Velké Británii je přenesena na úroveň lokální politiky, funguje zde 150 orgánů místní správy, které zabezpečují provoz pěstounské péče. V Británii také vzniká mnoho nezávislých pěstounských agentur, které s orgány místní správy spolupracují. Ve Velké Británii existuje několik typů pěstounské péče, některé děti potřebují péči jen několik dní, jiné roky. Důležitou součástí je pomoc s udržení kontaktu dítěte s biologickou rodinou. Typy pěstounské péče se liší podle jednotlivých agentur. Jako nejčastější forma je uváděná krátkodobá pěstounská péče „short-term fostering“

⁵³ MATEJ, V. : *Profesionálny rodič, al'ebo gulatá kocka, Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine*. Bratislava, O.s. Návrat 2000. s. 33.

⁵⁴ *British Association for Adoption and Fostering: British Association for Adoption and Fostering* [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.baaf.org.uk/info/fostering>

⁵⁵ *The Fostering Network: The Fostering Network* [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <https://www.fostering.net/could-you-foster/what-is-fostering#.VRBXMs05DIU>

tato péče může trvat jen jednu noc nebo až několik měsíců. Tato forma péče funguje jako dočasné umístění dítěte, dokud není připraveno na možnost vrátit se do biologické rodiny nebo přejít do dlouhodobé pěstounské péče či adopce.⁵⁶

Jako další typ pěstounské péče ve Velké Británii je uváděna dlouhodobá pěstounská péče „long-term nebo permanent fostering“, tato forma je určena dětem, které se nemohou vrátit do své původní rodiny a to ani po mnoha letech. Je také vhodná pro starší děti, které nejsou vhodné k adopci a ty děti, které mají pravidelná kontakt s biologickou rodinou. Tyto děti zůstávají v pěstounské péči do 18 let nebo do svého osamostatnění.⁵⁷

Další forma pěstounské péče je urgentní pěstounská péče nazývaná „Emergency“ tato péče trvá jednu noc maximálně několik dní. Jde o péči vhodnou pro řešení náhle vzniklé situace, která přímo ohrožuje dítě. Může se jednat o situaci, kdy je rodič v nemocnici, pokud je dítě nalezeno bez doprovodu a bez dokladů či v případě, že je dítě zneužíváno. Své místo v systému pěstounské péče má i respitní pěstounská péče „Short-break Respite“, tento druh péče by neměl trvat déle než 14 dní, je vhodná zejména pro děti s postižením nebo poruchami chování. Do této péče je možno umístit děti z dlouhodobé péče, aby byla zajištěna doba pro odpočinek a zotavení pěstounů či rodičů. Tato forma péče může trvat v různých časových intervalech, například jeden víkend v měsíci či jednu hodinu denně.⁵⁸

Speciální forma pěstounské péče, využívána pouze v Anglii a Walesu je takzvaná nařízená pěstounská péče „Remand fostering“, tato péče je určena pro problémové nezletilé děti, které se dopustily protiprávního jednání, a tento typ péče jim byl nařízen soudně. Tuto péči vykonávají speciálně proškolení pěstouni. Mezi další formy pěstounské péče v Británii patří pěstounská péče vykonávaná osobou blízkou „Kindship, Connected person and family and friends fostering“ péče je pro dítě nejpřínosnější, dítě je v péči známé osoby a zůstává v blízkosti původní rodiny. Existuje zde také takzvaná soukromá pěstounská péče „Private fostering“ kdy je dohoda mezi rodiči dítěte a třetí osobou, která není blízká a ani příbuzná a v jejíž péči zůstane dítě delší dobu než 27 dní. Rodič je povinen o tomto rozhodnutí informovat příslušný úřad, který navštíví nového pečovatele. V tomto případě vyplácí finanční odměnu pěstounovi rodiče dítěte.⁵⁹

⁵⁶ *The Fostering Network: The Fostering Network* [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <https://www.fostering.net/could-you-foster/what-is-fostering#.VRBXMs05DIU>

⁵⁷ *British Association for Adoption and Fostering: British Association for Adoption and Fostering* [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.baaf.org.uk/info/fostering>

⁵⁸ *The Fostering Network: The Fostering Network* [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <https://www.fostering.net/could-you-foster/what-is-fostering/types-of-fostering#.VRBvPc05DIU>

⁵⁹ *British Association for Adoption and Fostering: British Association for Adoption and Fostering* [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.baaf.org.uk/info/fostering>

Specializovaná forma pěstounské péče je pěstounská péče pro mladé rodiče s dětmi. Tato forma umožňuje vzít do péče mladé rodiče i s dítětem a poskytnout jim péči a přípravu pro zvládnutí rodičovské role.⁶⁰

Jako poslední je uváděná pěstounská péče pro žadatele o azyl. Ta je určená dětem starším 15 let, jedná se o přípravu na život v nové zemi. Jak si můžeme všimnout Velká Británie má oproti České republice mnoho rozmanitých typů pěstounské péče.

Pěstounem se ve Velké Británii může stát jak jednotlivec nebo pár tak i samozřejmě manželé a to jakéhokoliv náboženského vyznání etnika či sexuální orientace. Minimální věk pro možnost stát se pěstounem je 21 let, maximální věkové hranice nebývají udávány, případně jsou až do věku 70 let. Podmínkou je samostatný dětský pokoj. Pěstouni nemusí mít žádnou odbornou kvalifikaci ani zkušenost s výchovou dítěte. Musí být řádným občanem Velké Británie nebo mít povolení k dlouhodobému pobytu. Ve výpisu z rejstříku trestů nesmí mít záznam o sexuálním přestupku, trestném činu nebo přestupku proti dítěti.⁶¹

Všichni pěstouni ve Velké Británii jsou placeni, plat je jim vyplácen většinou týdně a to za každé dítě, které mají v péči. Odměna se liší dle věku dítěte, oblasti, kde pěstoun žije a podle výběru agentury. Nezávislé agentury vyplácí pěstounům nejčastěji odměnu ve výši 380 liber týdně, tedy asi 10 600 Kč. Okresní správy se řídí národním doporučením a pěstounům vyplácí částku od 119 do 209 liber týdně, tedy asi 3 300 až 5 800 Kč týdně. Částka je určena na pokrytí denních potřeb dítěte, pěstouni dále dostávají odměnu pro pěstouna, ta se odvíjí od vybrané formy pěstounské péče. Tyto částky se pohybují v rozmezí 57 až 178 liber týdně. Pěstoun je považován za osobu samostatně výdělečně činnou. Může být osvobozen od daní a od placení národního pojištění.⁶²

Dítě může zůstat v pěstounské péči do 21 let a do 24 let pokud studuje. Dle zákona má dítě opouštějící pěstounskou péči právo na pomoc při odchodu z péče. Každému dítěti je přidělen poradce, který mu pomáhá s vytvořením takzvaného plánu cesty a pomáhá ho dítěti realizovat. Plán obsahuje přání dítěte o tom, co by v životě chtělo dělat, jaké chce mít vzdělání a zaměstnání, jaké má zdravotní potřeby a jakou finanční pomoc bude potřebovat. Dále s poradcem do plánu zaznamenávají, co jako nejlepší pro něj posuzují lidé z jeho okolí tedy učitelé, pěstouni, sociální pracovník. Po odchodu z pěstounské péče, mohou děti žádat

⁶⁰ *The Fostering Network*: The Fostering Network [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <https://www.fostering.net/could-you-foster/what-is-fostering/types-of-fostering#.VRBvPc05DIU>

⁶¹ *Foster care associates*: Bromsgrove: Foster care associates [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.thefca.co.uk/want-to-foster/fostering-allowances-and-payments/benefits-and-tax/>

⁶² *Caerphilly County Borough Council*: Caerphilly: Caerphilly County Borough Council [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.caerphilly.gov.uk/main?aspxerrorpath=/site.aspx>

sociální služby o grant na základní vybavení domácnosti, o sociální dávky na placení nájmu nebo sociální podporu. Stát jim také nabízí možnost podporovaného bydlení. V Británii je dětem do dosažení 18 roku věku dovoleno nahlížet do svého spisu.⁶³

4.3 Profesionální pěstounská péče v Rakousku

System náhradní rodinné péče má v Rakousku dlouholetou a propracovanou tradici. Legislativně je pěstounská péče v Rakousku zakotvena v Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Všeobecný občanský zákoník), konkrétně v paragrafu 179 – 185. Zákon stanovuje, že pěstouni jsou osoby, které vychovávají a pečují o dítě a to celodenně i částečně, jsou to osoby, které je potřeba podporovat v blízkém vztahu k biologickým rodičům dítěte a podporovat vztah dítěte k jeho biologické rodině. Další zákon, který v Rakousku vymezuje pěstounskou péči, je zákon o ochraně dětí z roku 1999, konkrétně paragraf 179 – 184. Tento zákon vymezuje zprostředkování, přípravu a provázení při pěstounské péči. V Rakousku je kladen velký důraz na postupy práce, které jsou založené na partnerství a spolupráci mezi pěstouny, sociálními pracovníky a rodiči.⁶⁴

Největší rozdíl oproti české legislativě můžeme nalézt konkrétně v osobě pěstouna. V Rakousku existují jednak pěstounští rodiče, které můžeme přirovnat k běžným českým pěstounům, a dále zde fungují takzvaní rodinní pedagogové, kteří jsou zaměstnání v institucích a poskytují speciální péči dětem se specifickými potřebami. Tito pedagogové se penalizují především na krátkodobou pěstounskou péči, kde se nejedná o nahrazení původní rodiny.⁶⁵

Sociálně-právní ochrana dětí je v Rakousku rozdělena na úroveň spolkovou a na úroveň místní. Zvláštní postavení má speciální orgán Jugendwohlfahrt (úřad pro blaho mládeže), který zahrnuje všechna opatření od péče o matku, kojence, mládež až po poručnictví nad dětmi, které nejsou v péči rodičů a to do té doby, než soud rozhodne o dalším ustanovení. Pokud se v Rakousku dítě ocitne v situaci, která ho ohrožuje, nejprve se sociální pracovníci snaží zlepšit podmínky pro dítě v jeho biologické rodině. Pokud nedochází ke zlepšení, je dítě přesunuto do jiného prostředí. Využívá se především umístění v náhradní rodinné péči. Umístění v cizí péči netrvá déle, než je nezbytně nutné, z tohoto důvodu

⁶³ KOVAŘÍK, Jiří, Věduna BUBLEOVÁ a Kateřina ŠLESINGEROVÁ. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 167 s.

⁶⁴ SYCHROVÁ, A. Pohledy na praxi zahraničních systémů péče o ohrožené děti. In *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*, 2012, roč. 6, č. 1. ISSN: 1804-9095.

⁶⁵ HORÁLKOVÁ, Dita. *Pěstounská péče ve srovnání se zahraniční právní úpravou: diplomová práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta právnická, 2012. 76 l. Vedoucí diplomové práce: Lenka Westphalová

je důležité, aby byl zachován a podporován kontakt mezi dítětem a původními rodiči a aby se za pomoci sociálních pracovníků a terapeutů zlepšila situace rodičů, tak aby byl možný návrat dítěte. Dítě je možno umístit do několika možných prostředí a to do:

- SOS vesniček
- Rodinné bytové slupiny
- Pěstounské rodiny
- Sociálně-pedagogické bytové komunity
- Chráněného bydlení

Důležité je, zda je umístění dítěte dlouhodobé nebo pouze přechodné. Některé z dětí potřebují náhradní rodinu, jiné děti pouze dočasné umístění v zařízeních stacionární péče. V Rakousku využívají takzvaný plán pomoci, jedná se o snahu co nejvíce do rozhodovacího procesu zapojit dotyčnou osobu, jsou zohledňovány vazby existující při odloučení dítěte od jeho biologické rodiny. Smyslem celého plánu je také to, že jsou přijata opatření pro všechny zúčastněné transparentní a kontrolovatelné. Malé děti jsou z rodin předávány přímo do pěstounské péče, větší děti jsou na krátký čas umístěny v krizovém centru, tak aby byl dostatek času pro přípravu před jejich umístěním do rodiny.⁶⁶

V Rakousku se můžeme setkat s několika typy pěstounské péče, jako první bych zmínila **klasickou pěstounskou péči**, která nabízí dětem stejně jako u nás trvalé rodinné prostředí. Tato péče se poskytuje dětem, u kterých se předpokládá, že nebude možný návrat do původní rodiny. Probíhá zde aktivní spolupráce dítěte, sociálního pracovníka a pěstounů. Nejčastěji jsou do tohoto typu PP umísťovány miminka a malé děti. Patří zde také **pěstounská péče příbuzenská**, která poskytuje tu výhodu, že dítě zůstává v kontaktu s původní rodinou a pro pěstouny je výhodou, že dítě znají, nejsou však proškoleni jako profesionální pěstouni.⁶⁷

Jako další forma pěstounské péče v Rakousku je takzvaná **dočasná pěstounská péče**, někdy také nazývaná jako sociálně-pedagogická pěstounská rodina. Tato rodina přijímá dítě s odlišnostmi v chování, starší děti, které jsou jinak obtížně umísťitelné, děti psychicky či tělesně postižené, děti týrané a zneužívané. Dočasná pěstounská péče se dále dělí na **krizovou péči**, jejímž cílem je připravit ohroženému dítěti podmínky, které pomohou k jeho zklidnění a stabilizaci po špatných zážitcích. V této péči dítě zůstává po dobu 8 týdnů. Pěstouni poskytující krizovou péči musí být speciálně proškoleni a připraveni přijmout dítě

⁶⁶ SYCHROVÁ, A. Pohledy na praxi zahraničních systémů péče o ohrožené děti. In *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*, 2012, roč. 6, č. 1. ISSN: 1804-9095

⁶⁷ *Igelkinder.at* [online]. 2008 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.igelkinder.at/index.html>

v jakémkoliv okamžiku, jakoukoliv hodinu a to i o víkendu. Dalším typem je **doprovázející rodinná péče**, která je vhodná pro děti, u kterých se předpokládá brzký návrat do původní rodiny. Zvláštní formou této péče je umístění matky s dítětem, je to určeno pro mladé matky, které dostanou příležitost k tomu, aby měli poskytnutu vhodnou péči pro sebe i pro dítě. Matka má možnost se od zkušených pěstounů naučit, jak se postarat o sebe i o dítě a jak vést samostatný život. Posledním typem pěstounské péče v Rakousku je **SOS vesnička**. Rakousko patří mezi zakladatele SOS vesniček, první zde vznikla roku 1949. V Rakousku je 14 SOS vesniček, které nabízí nejrůznější služby od mateřských školek, základních a středních škol až po přípravné školy pro pečovatele, lékařská zařízení a sociální centra. Centrum vesničky se skládá z několika domů, obvykle 10 až 15, v každém domě je otec či matka a několik vychovatelů. V každém domě je umístěno maximálně šest dětí různého pohlaví, do desátého roku věku. Pokud se umísťují sourozenci, mohou být starší než deset let.⁶⁸

Pěstouny se v Rakousku mohou stát manželské páry, nesezdaní partneři či jednotlivci, kteří mohou a nemusí mít vlastní děti. Věková hranice pro výkon pěstounské péče je od dvaceti pěti let do čtyřiceti let. Dle svého místa bydliště si vyberou vhodnou organizaci, která je během přípravy doprovází. Žadatele o pěstounskou péči nejprve navštíví Jugendamt (úřad pro péči o mládež), který se nachází na magistrátu daného města. Zde předloží doklady a vyplní dotazník, prokáže bezúhonnost, zdravotní stav a současnou rodinnou situaci. Následně je sociální pracovník navštíví doma, aby zjistil jejich bytové a sociální podmínky.⁶⁹

Po úspěšném výběru a absolvování všech potřebných kurzů podepíše pěstouni smlouvu se zvolenou organizací. Pokud se rozhodnou, že smlouvu nepodepíše, dostávají minimální odměnu pěstouna a podporu ve formě dvanácti hodin doprovodných služeb za rok. Pokud zvolí smlouvu, která jím zajišťuje sociální pojištění tak obdrží 390 Euro a to 14x ročně, podmínkou je splnění všech smluvních povinností. Každá smlouva obsahuje část, kde pěstouni vedou záznamy o výchově dětí. Každý týden pěstouni odevzdávají sociálnímu pracovníkovi protokol o péči. Pěstouni musí s přiděleným sociálním pracovníkem strávit minimálně 12 hodin ročně ve své domácnosti. Dále musí pěstouni absolvovat vzdělávací kurzy a to v rozsahu 24 hodin ročně, musí se účastnit skupinových sezení s pěstouny a to minimálně 5x za rok. Jednou ročně musí pěstoun podat zprávu o pokrocích v péči a výchově o dítě. Pokud si pěstouni vyberou variantu smlouvy, která neobsahuje pojištění, nemusí plnit

⁶⁸ *SOS-Kinderdorf.at: SOS- Kinderdorf erleben* [online]. 2014 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.sos-kinderdorf.at/sos-kinderdorf-erleben/unsere-auftrag>

⁶⁹ *Das Land Niederösterreich* [online]. 2007 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <https://www.noel.gv.at/Gesellschaft-Soziales/Familien/Pflegekind-Pflegepersonen.html>

povinnosti v takovém rozsahu, ale také obdrží nižší odměnu. Pokud nepodepíše žádnou smlouvu, je účast na kurzech, terapiích a setkávání se sociální pracovníci zcela dobrovolné.⁷⁰

⁷⁰ SYCHROVÁ, A. Pohledy na praxi zahraničních systémů péče o ohrožené děti. In *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*, 2012, roč. 6, č. 1. ISSN: 1804-9095

5. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V praktické části diplomové práce se zabývám pohledem sociálních pracovníků pracujících na oddělení sociálně – právní ochraně dětí na problematiku pěstounské péče na přechodnou dobu. Zaměřila jsem se především na to, jak sociální pracovníci vnímají pěstounskou péči na přechodnou dobu a jaké změny nastaly v jejich práci.

5.1 Cíle výzkumu

Problematika pěstounské péče na přechodnou dobu je v současné době velmi diskutovaným a medializovaným tématem. Při své praxi na OSPODu jsem byla přítomná jednání se zájemcem o PPPD, na základě vyslechnutí rozhovoru zájemce a sociální pracovníce jsem se rozhodla tomuto tématu věnovat svou diplomovou práci.

Cílem práce je „*Dosavadní reflexe praxe pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu pracovníků OSPOD*“. Zaměřila jsem se na to, jak sociální pracovníci vnímají problematiku pěstounské péče na přechodnou dobu a jaké změny nastaly v jejich práci. K cíli práce jsem si vytvořila výzkumné otázky, na které jsem následně navazovala otázky pro rozhovor.

Výzkumné otázky

1. Výzkumná otázka: *Jak sociální pracovníci vnímají dosavadní vývoj praxe v oblasti profesionalizace pěstounské péče?*
2. Výzkumná otázka: *Jakým způsobem se promítají změny, které nastaly s přijetím pěstounské péče na přechodnou dobu, do práce sociálních pracovníků?*
3. Výzkumná otázka: *Jaká je podle sociálních pracovníků současná situace v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?*

5.2 Metodologie

Pro výzkum jsme si zvolila kvalitativní metodu. „*Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku, tedy především chápat jeho vlastní hlediska – jak on vidí věci a posuzuje jednání. Podle zásad kvalitativního výzkumu je každý člověk anebo skupina lidí jedinečná. Má vlastnosti, kterými se podstatně liší od jiného člověka nebo skupiny. Má se zkoumat hlavně holisticky, vcelku.*“⁷¹

V kvalitativním výzkumu nezískáváme data statisticky, ale nejčastěji je získává pomocí pozorování a rozhovorů. Rozhovorem získaná data nelze prezentovat v plném znění, proto je potřeba nashromážděné údaje redukovat a prezentovat pouze podstatnou a přesně popsanou část daného předmětu výzkumu.⁷²

Kvalitativní výzkum tedy oproti kvantitativnímu umožňuje získat jiná data, jako jsou terénní poznatky či dlouhé výpovědi respondentů. Tyto data musíme následně analyzovat a interpretovat jinými způsoby než je zvykem u kvantitativního výzkumu díky čemu u kvalitativního výzkumu získáváme jiné typy závěrů. Subjektivní účast výzkumníka je přínosná pro pochopení a vnímání skutečnosti. Kvalitativní výzkum dává výzkumníkovi možnost zabývat se problémem hlouběji a následně interpretovat problémy, které zjistil. Cílem je porozumět tomu, jak je problém chápán těmi, kterých se dotýká.⁷³

Za nevýhodu kvalitativního výzkumu můžeme považovat časovou náročnost a možnost ovlivnitelnosti výsledku, subjektivním pohledem výzkumníka a jeho osobních preferencí.⁷⁴

5.2.1 Rozhovor

Pro svou práci jsem si vybrala techniku rozhovoru. Rozhovor neboli Interview přináší výhodu v tom, že jde o navázání osobního kontaktu, můžeme pozorovat, jak respondent reaguje na jednotlivé otázky a vnímat jeho neverbální komunikaci.⁷⁵

Slovo interview se skládá ze dvou částí a to inter což můžeme přeložit jako mezi a view což je názor nebo pohled. Interview se skládá z otázek a odpovědí, můžeme použít otázky otevřené, polozavřené nebo uzavřené. Nejčastěji se volí otázky otevřené, které

⁷¹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, s. 110. Edice pedagogické literatury.

⁷² STRAUSS, Anselm a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999, 196 s.

⁷³ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 15.

⁷⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 407 s.

⁷⁵ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s.

výzkumníkovi poskytují určitou volnost a pružnost. V průběhu rozhovoru je pak možné otázky přeformulovat pokud se nám jeví nevyhovující. Můžeme také klást doplňující otázky. Interview má oproti dotazníku tu výhodu, že ho můžeme použít v té oblasti, kde dosud nemáme dostatek vědomostí, či o dané problematice neexistuje dostatečné množství literatury.⁷⁶

Rozhovor řadíme mezi techniky dotazování, jejichž cílem je získat důležité informace od zkoumaných osob pomocí cílených otázek. Pro záznam rozhovoru je možné použít diktafon, záznamový arch, možné je také použít karty se stupnicemi či obrázky.⁷⁷

Dále můžeme definovat rozhovor jako získávání informací a to v přímé interakci s respondentem a to buď tváří v tvář či telefonicky. Metoda rozhovoru je považována za metodu reaktivní, kdy zkoumaná osoba ví, že je účastníkem výzkumu a výzkumník se během sběru dat snaží vyvolat reakci, kterou má pak v úmyslu analyzovat. Mělo by se jednat o přirozenou interakci mezi výzkumníkem a respondentem, ale zároveň je nutné co nejúplněji zaznamenávat průběh rozhovoru. Zápis je možné provádět souběžně s rozhovorem nebo záznam následně zrekonstruovat a to co nejdříve po rozhovoru, aby nedošlo ke zkreslení informací. Důležité je mít k záznamu rozhovoru souhlas respondenta. Je důležité respektovat anonymitu respondenta a základní požadavky výzkumné etiky.⁷⁸

V práci jsem zvolila rozhovor strukturovaný, který snižuje pravděpodobnost, že dojde u získaných dat k výrazným odlišnostem. Hlavním účelem tohoto rozhovoru je minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru. Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami je sestaven z řady pečlivě formulovaných otázek, na které mají jednotliví respondenti odpovídat. Tento druh rozhovoru se používá v případě, kdy je nutné minimalizovat variaci otázek, které jsou kladeny dotazovanému. Jako možnou nevýhodu tohoto rozhovoru, lze uvést omezení tématu předem připravenými otázkami.⁷⁹

⁷⁶ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s.

⁷⁷ KOZLOVÁ, Lucie. *Metody výzkumu v sociální práci*. Studijní opora předmětu. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007. s. 29.

⁷⁸ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2000. 374 s.

⁷⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 407 s.

5.3 Organizace a cílová skupina

Výzkumné šetření bylo realizováno v celé České republice, původní záměr byl zaměřit výzkum pouze na Moravskoslezský kraj, setkala jsem se však s velkou neochotou sociálních pracovníků. Cílovou skupinou jsou sociální pracovníci OSPOD, které se zabývají náhradní rodinou péčí. S žádostí o spolupráci jsem obeslala celkem 15 pracovníků v Moravskoslezském kraji, s kladnou odezvou jsem se setkala pouze u jedné pracovníce. Následně jsem začala o spolupráci žádat další pracovníce po celé republice. Z celkového počtu 32 oslovených sociálních pracovníků jsem se s kladnou odezvou a ochotou spolupráce setkala pouze u šesti pracovníků. Spolupracovala jsem tedy se sociálními pracovníci OSPOD měst Nový Jičín, Hranice, Frýdlant nad Ostravicí, Hradec Králové, Česká Třebová a České Budějovice.

Vzhledem k etickým zásadám jsem jednotlivé pracovníce rozdělila pod zkratky SP1, SP2, SP3, SP4, SP5 a SP6.

Obrázek č. 1. Mapa měst poskytujících informace.⁸⁰

⁸⁰ Vlastní

Jelikož jsem byla nucena výzkum zaměřit na celou Českou republiku, nebylo v mých silách realizovat všechny rozhovory osobně. Kromě osobního rozhovoru jsem tedy zvolila variantu e – mailovou. Výzkumné šetření probíhalo od prosince 2014 do března 2015, průběh šetření znázorňuji tabulkou.

Časové období	Popis činnosti
Prosinec 2014	Kontaktování sociálních pracovníků OSPOD v Moravskoslezském kraji z 15 kontaktovaných 1 kladná odezva.
Leden 2015	Opětovné kontaktování sociálních pracovníků OSPOD tentokrát v celé ČR z 24 kontaktovaných 3 kladné odezvy
Únor 2015	Opětovné kontaktování sociálních pracovníků OSPOD v celé ČR z 32 kontaktovaných 2 kladné odezvy
Březen 2015	Realizace rozhovorů

Tabulka č. 4: Organizace výzkumného šetření⁸¹

5.4 Interpretace získaných dat

Data jsem se rozhodla interpretovat a vyhodnocovat na základě zakotvené teorie, konkrétně formou kódování. Kódování je jedním ze způsobů jak lze získaná data analyzovat. Kódování je axiální, otevřené a selektivní, neexistuje tedy jasně vymezená hranice. Pro mou práci jsem si vybrala kódování otevřené, které označuje a kategorizuje pojmy na základě studia získaných dat. Z těchto dat se identifikují údaje, které se seskupují do jednotlivých kategorií a dále pojmenovávají.⁸²

⁸¹ Vlastní

⁸² STRAUSS, Anselm a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999, 196 s.

Postupovala jsem tak, že jsem si v textu barevně zaznamenávala jednotlivé souvislosti a zařazovala je pod jednotlivé kategorie. Následně jsem si rozhovory pro lepší označení a orientaci v jednotlivých pojmech převedla do kódovacího programu MAXQDA 11.

Výzkumné otázky jsem si kategorizovala pod jednotlivé pojmy

Výzkumná otázka	Kategorie
1. Jak sociální pracovníce vnímají dosavadní vývoj praxe v oblasti profesionalizace pěstounské péče?	Vývoj
2. Jakým způsobem se promítají změny, které nastaly s přijetím pěstounské péče na přechodnou dobu, do práce sociálních pracovníků?	Změna
3. Jaká je podle sociálních pracovníků současná situace v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?	Současný stav

Tabulka č. 5: výzkumné otázky⁸³

5.4.1 Vývoj

Cílem této podkapitoly je odpověď na první výzkumnou otázku „*Jak sociální pracovníci vnímají dosavadní vývoj praxe v oblasti profesionalizace pěstounské péče?*“

K této otázce jsem přiřadila následující kódy

- Zkušenost
- Přínos
- Zaměstnání a finance

Ke kódu **zkušenost** jsem přiřadila odpověď SP3 „*Přestože s tímto typem pěstounské péče doposud nemám dlouhodobé zkušenosti, během dvou let, co zde pracuji, se vždy podařilo najít pro děti vyhovující náhradní rodiče a žádný výkon pěstounské péče na přechodnou dobu*

⁸³ Vlastní

jsme nemuseli přerušit. “ U SP5 jsem přiřadila tuto odpověď: „PPPD by měla být opravdu jen na přechodnou dobu, tedy krátkodobá, kdy by se dítě mělo co nejdříve přesunout do stabilního prostředí. Z praxe vyplývá, že se většinou jedná o umístění do tzv. trvalé pěstounské rodiny, protože pokud už je dítě z rodiny odebráno, ve většině případů si biologická rodina není schopna zajistit vhodné podmínky pro péči a výchovu o dítě. I když v současné době je v podstatě na každou pěstounskou péči pohlíženo jako na péči náhradní a dočasnou.“ Ze získaných odpovědí vyplývá, že zkušenosti sociálních pracovníků nejsou dlouhodobé, pěstounská péče na přechodnou dobu by opravdu měla být pouze krátkodobou záležitostí a měla by vždy mít určité východisko.

Jako další jsem zvolila kód **přínos**, zde jsem přiřadila odpověď SP1: *„Velmi přínosná zejména pro děti nejtělejšího věku.“* SP2: *„Domnívám se, že zejména pro miminka je velkým přínosem. Rozvoj dítěte v prvních měsících po narození je zásadní pro jeho další vývoj a pobytem v ústavním zařízení by se mu nedostalo takové péče a blízkosti osoby, kterou potřebuje.“* „Každopádně je asi lepší mít pro sebe svou blízkou osobu než střídání tet v ústavním zařízení.“ Dále odpověď SP3: *„Já si myslím, že pěstounská péče na přechodnou dobu je velmi přínosná. Myslím si, že pro děti je to nejlepší varianta, než se pro ně najde trvalejší domov, kterým by v nejlepším případě byla původní biologická rodina s vytvořenými vhodnými podmínkami pro vývoj a výchovu dítěte, popřípadě rodina adoptivní. Dítě má možnost vytvořit si citové vazby, k čemuž většinou u dětí v ústavní výchově nedochází, což se poté projevuje v jejich pozdějším vývoji a partnerských vztazích.“* A odpověď SP5: *„Pěstounská péče na přechodnou dobu, zejména pro malé děti, je přínosná a to především k navázání citové vazby a zabránění tak poruchám attachmentu.“* Z následujících odpovědí je patrné, že sociální pracovníci vnímají pěstounskou péči na přechodnou dobu jako přínosnou a to zejména pro miminka a malé děti. Nejprínosnější se pěstounská péče na přechodnou dobu jeví v případě celkového rozvoje dítěte a to jak po stránce fyzické tak citové.

Posledním kódem k první výzkumné otázce je **zaměstnání a finance**. Tento kód jsem propojila s odpovědí SP1: *„Ano – u zprostředkované PP. Převažuje finanční zájem, zájemkyně řeší touto formou svoji nezaměstnanost – příjem, výkon PPPD jako dobu klasického zaměstnání. Velký nárůst zájmu o klasickou pěstounskou péči nezprostředkovanou příbuzenskou z finančních důvodů – péče prarodiče – pěstouna je výhodnější než péče rodiče (do rodiny přichází velké finanční částky, na které nezaměstnaný rodič nemá šanci dosáhnout - velký rozdíl ve srovnání dávek PP s dávkami hmotné nouze).“* Dále odpověď

SP4: „O PPPD byl větší zájem hlavně z důvodu peněz, o klasickou PP zájem není skoro žádný.“ A odpověď SP6: „Zájem je o pěstounskou péči na přechodnou dobu, pravděpodobně z důvodu získání zaměstnání. V každém případě pěstouni na přechodnou dobu mají velice kladný vztah k dětem, tuto práci dělají moc rádi a s nadšením.“ Tento kód jsem zvolila, jelikož se v odpovědích často objevovala reakce na to, že profesionální pěstouni často tuto profesi volí z finančních důvodů či z důvodu dlouhodobé nezaměstnanosti. Příjem profesionálního pěstouna je pro mnoho zájemců lákavý a je důležité, aby sociální pracovnice poznala, kdy je zájem PPPD opravdový a kdy se jedná jen o finanční zájem.

Vývoj pěstounské péče na přechodnou dobu je pozvolný, sociální pracovnice postupně nabírají nové zkušenosti. Můžeme tedy říct, že dosavadní vývoj situace v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu vnímají sociální pracovnice jako přínos. Snížil se počet dětí umístěných do ústavní výchovy. Jako největší přínos, lze považovat především umístění miminek, kdy nedochází k jejich citové deprivaci. Dítě se rozvíjí v rodinném prostředí a jeho potřeby jsou plně uspokojeny. Sociální pracovnice se často setkávají s tím, že žadatelé o PPPD mají pouze zájem o finanční odměnu a starost o dítě pro ně není na prvním místě, snaží se však tyto situace eliminovat a vybírat takové pěstouny, kteří svou práci dělají s motivací a nadšením.

5.4.2 Změna

Cílem následující podkapitoly je odpovědět na výzkumnou otázku č. 2 „*Jakým způsobem se promítají změny, které nastaly s přijetím pěstounské péče na přechodnou dobu, do práce sociálních pracovnic?*“

K této otázce jsem přiřadila následující kódy

- Vhodnost
- Odlišnost práce
- Změna

Ke kódu **vhodnost** se váží následující odpovědi. SP1: „*Pro starší děti, sourozenecké skupiny, děti nějak handicapované – postrádá významu, když chybí zájemci o pěstounskou péči klasickou.*“ SP2: „*Diskutabilní se mi jeví PPPD ve vztahu k menším dětem – během roku si na tetu zvyknou, mají ji za nejbližší osobu a pak změna... Starším dětem se to dá lépe vysvětlit.*“ Odpověď SP4: „*Výborná pro miminka a malé děti, nelze ji použít u starších dětí,*

sourozeneckých skupin, děti s postižením apod.“ „jak jsem výše uváděla, PPPD je vhodná hlavně pro miminka a malé děti, ne pro sourozenecké skupiny, větší děti a děti s postižením. Jenže my potřebujeme umísťovat právě hlavně tyto děti do rodin a né do ústavů. Navíc je časově omezena a co pak s těmi dětmi? Nakonec stejně budou muset do ústavu? Nejsou zde pěstouni klasičtí, dlouhodobí. Dítě vyrůstá v rodině, měla by mu být poskytována veškerá péče. Pěstouni by měli být řádně a dlouhodobě prověřováni, školeni, spolupracovat s odborníky.“ Dále jsem zde přiřadila odpověď SP5: „Záměrně uvádím, že ne všechny děti (zdravotně znevýhodněné, výchovné problémy apod.) jsou vhodné na umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu, protože pak jsou umísťovány do ústavních zařízení, protože klasičtí pěstouni si „dítě mohou vybrat“ a může se stávat, že dítě odmítnou.“

U odpovědí sociálních pracovníků si můžeme všimnout, že se všechny shodují na tom, že pěstounská péče na přechodnou dobu je zejména vhodná pro miminka a malé děti. Jako problém můžeme chápat citovou fixaci dítěte na přechodného pěstouna a následné trauma z další změny prostředí a ztráty blízké osoby. Sociální pracovníci pocítují hlavní nedostatek v tom, že do pěstounské péče na přechodnou dobu nelze umístit děti zdravotně znevýhodněné, postižené či s výchovnými problémy. V tomto případě je nedostatek klasických pěstounů.

Otázku, která se týkala odlišnosti právě s klasickými pěstouny a s pěstouny na přechodnou dobu jsem značila jako **odlišnost práce**. Zde jsem zjišťovala, jak se liší práce s klasickými pěstouny a s pěstouny na přechodnou dobu. Odpověď SP1: „nemám pocit, že by se nějak lišila“ Odpověď SP2: „Nemám příliš zkušenosti s velkým objemem žádostí. Spíše se stalo, že žadatelé, kteří uvažovali o PPD nakonec, po zjištění, co to vše obnáší, zvolili klasickou pěstounskou péči.“ „Máme zatím pouze jednu pěstounskou rodinu na přechodnou dobu. Je třeba si uvědomit, že s pěstouny pracují především doprovázející organizace, s nimiž má pěstoun uzavřenu dohodu o výkonu pěstounské péče. OSPOD, pokud není větší problém, nemusí rodinu navštěvovat tak často jako doprovázející organizace. S „naší“ rodinou a její doprovázející organizací máme dobré zkušenosti, kontakt není tak častý jako u klasických pěstounů. Je to dáno i tím, že dosud pěstouni na přechodnou dobu měli u sebe děti, které jsou z jiných správních oblastí, a tudíž s nimi pracovaly jiné OSPODy než ten náš.“ Dále odpověď SP3: „Vzhledem k tomu, že jsem začala na této pozici pracovat až po zavedení novely zákona č. 359, o sociálně právní ochraně dítěte, se moje pracovní náplň nijak nezměnila.“ „Práce se liší zejména v tom, že u pěstounské péče na přechodnou dobu spolupracujeme i s biologickými rodinami. Snažíme se zajistit sanaci rodiny a pomoci rodině vytvořit takové podmínky, aby se

tam dítě mohlo vrátit.“ Odpověď SP4: „více méně se neliší“ Odpověď SP5: „Práce s pěstouny na přechodnou dobu je intenzivnější v případě, že dostanou na přechodnou dobu „naše dítě“. OSPOD pracuje s biologickou rodinou, kam by se ideálně mělo dítě vrátit, spolupracuje s doprovázející organizací pěstouna. Společně koordinují kontakty s biologickou rodinou, popřípadě zajišťují přechod dítěte do klasické pěstounské péče nebo adopce.

Kontakt s klasickou pěstounskou rodinou probíhá dle zákona 1x za 6 měsíců, pokud jako OSPOD nemáme s touto rodinou uzavřenou Dohodu o pěstounské péči. Pak je kontakt intenzivnější, tj. 1x za 2 měsíce. Jako sociální pracovník náhradní rodinné péče jsem však kontaktům s pěstouny otevřena dle jejich potřeb, proto je naše spolupráce mnohdy velmi intenzivní.“ A jako další odpověď SP6: „Při podání žádosti je práce s každým žadatelem stejná.“ „Velké mínus je velký nárůst práce při stejném počtu zaměstnanců.“

Jak si můžeme všimnout, některé sociální pracovníce nepocítují žádný rozdíl v pracovní náplni. Jiné uvádějí rozdíl v přístupu k žadatelům je potřeba pracovat intenzivněji a udržovat kontakt s profesionálními pěstouny a udržování a podpora kontaktů s biologickou rodinou. Důležitá je také spolupráce s organizacemi, které zajišťují pěstounskou péči nepřechodnou dobu. Sociální pracovníce navštěvuje profesionální pěstounskou rodinu přibližně jedenkrát za šest měsíců.

Poslední část týkající se druhé výzkumné otázky je **změna**. Zde jsem zjišťovala, jaké změny nastaly v oblasti pěstounské péče s přijetím pěstounské péče na přechodnou dobu. Odpověď SP1: „Podstatně se změnila náplň práce pracovníku pro NRP. Uzavíráme dohody o výkonu PP dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, vykonáváme doprovázející činnosti (supluje činnost pověřených osob podle § 48 odst. 2 zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí podle písm. d), e) f). Nárůst práce v souvislosti se zpracováváním dokumentace a žádostí zvýšeného počtu zájemců o zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Nárůst poradenských hodin (informativní schůzky zájemců o výkon pěstounské péče). Odpověď SP2: „Vzhledem k délce mého pracovního poměru, se nemohu vyjádřit“ Odpověď SP3: „Ohledně intenzity práce, vše je velmi individuální. Někdy jsme více v kontaktu s profesionálním pěstounem, jindy s klasickým. Vše záleží na konkrétním případě a potřebách jednotlivých pěstounů, kterým se snažíme vyhovět a vždy pomoci.“ „Dá se říci, že pěstounská péče na přechodnou dobu se v ČR stále teprve „rozjíždí“. Ale mohu říct, že s novou novelou zákona a lepším ukotvením profesionálního pěstounství se vyřešilo mnoho nejasných otázek a postupem času se určitě doladí i zbylé

nedostatky.“ SP4 odpověděla: „Ano, práce se navýšila zejména s problematikou dohod o výkonu pěstounské péče.“ SP5: „Nedokážu posoudit, neboť jsem na tuto pozici nastupovala se změnou zákona o SPOD od roku 2013.“ „Zájemců je určitě více o pěstounskou péči na přechodnou dobu, než o pěstounskou péči klasickou. Jako důvod uvádějí žadatelé, že se pěstounské péči chtějí věnovat profesionálně, často chtějí jen malé děti, nejlépe miminka, je zde možná obava z problémů, které mohou nastat, při péči o děti straší. Např. problémy spojené se školou, pubertálním obdobím apod.“ Odpověď SP6: „Ano – značný nárůst práce, a to se stejným počtem zaměstnanců.“

Některé sociální pracovníce jsou na své pozici krátkou dobu a zatím nezaznamenali žádné změny v náplni jejich práce. Jako nejčastější změnu sociální pracovníce uvádějí velký nárůst práce, který souvisí s nárůstem žadatelů a stále stejný počet zaměstnanců. Pracovníce jsou tedy často zavaleny prací a zejména množstvím žádostí. Sociální pracovníce nově uzavírají dohody se zájemci o pěstounskou péči na přechodnou dobu a nárůst zaznamenávají také v poradenské práci.

5.4.3 Současný stav

V této podkapitole se zabývám odpovědí na třetí výzkumnou otázku „*Jaká je podle sociálních pracovníků současná situace v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?*“

Kódy pro tuto podkapitolu jsou

- Pozitiva
- Negativa
- Dostatek

Ke kódu **pozitiva** se váží tyto odpovědi: SP1: „*Pěstounů na přechodnou dobu je dostatek. PPPD Téměř vyřešila umisťování dětí do kojeneckých ústavů.*“ SP2: „*Dítě nemusí do neosobního prostředí ústavu, ale hned do rodinného prostředí.*“ Dále odpověď SP3: „*Pozitivum vidím jednoznačně v individuálním přístupu k dítěti a tvorbě citových vazeb, které dítě potřebuje, a kterých by se mu v ústavní péči nedostalo.*“ Odpověď SP5: „*Jako klad bych uvedla, že u malých dětí se jedná o možnost rychlého navázání citové vazby, zabránění poruchám attachmentu a plynulému přechodu např. do adoptivní rodiny.*“ A Odpověď SP6: „*Je velmi užitečná*“ „*Děti nejsou umístěny někde v zařízeních*“

Jako hlavní pozitivum uvádí sociální pracovnice to, že není potřeba děti umisťovat do ústavní výchovy, dítě vyrůstá v přirozeném rodinném prostředí. Jako další pozitivum uvádí rozvoj dítěte a podporu jeho citových vazeb.

Dalším kódem jsou **negativa**, zde sociální pracovnice uvádí negativa, která přináší pěstounská péče na přechodnou dobu. První odpověď SP1: *„Situaci neřeší – není návaznost na možnost umístění do klasické PP (pak zbývá umístění do ústavní výchovy)“* Odpověď SP2: *„Osobně se mi nelíbily medializované kampaně a reklamy, jak šťastní pěstouni se berou šťastné dítě. Pěstouni musí vědět, že děti mají za sebou různá traumata a péče o ně, jejich výchova může být velmi problematická.“* Odpověď SP3: *„Negativum vidím například ve spojení „rodič a profesionál“ – Profesionální pěstouni mají suplovat rodiče po dobu nutnou, ale nejsem si jistá, zda jde rozlišovat rodičovství a profesionalitu. Vzhledem ke snaze o deinstitucionalizaci se jeví PPPD jako dobrá volba, kde by však mělo jít také o snahu navázat s dítětem citové vazby. Myslím si, že pěstoun by měl být více rodič než profesionál, ale zároveň musí pěstoun práci po celou dobu vykonávat s vědomím, že je to jeho profese, a že jednou bude muset dítě odevzdat. Dalším negativem je, že pěstouni mají zájem pouze o malé děti, snaží se vyhybat dětem starším nebo dětem s určitým handicapem či rizikovým chováním.“* SP5 odpověděla: *„Na druhou stranu lze rychlé navázání citového vztahu vnímat i jako něco negativního např. u dětí větších, kterým v podstatě za několik měsíců, max jeden rok, bereme opět osobu, na kterou si zvykli, navázali vztah, získali něco stabilního a „vrháme“ je opět do něčeho neznámého.“*

U negativ si můžeme všimnout toho, že každá se sociálních pracovnic vidí mínusy pěstounské péče na přechodnou dobu v něčem jiném. Citovou vazbu mezi dítětem a pěstounem můžeme považovat za přínos, ale také za negativum, dítě se citově naváže na pěstouna, a po roce ho musí opustit, což může vést k traumatu z další změny. Jako negativum je také vnímáno to, že profesionální pěstouni mají často zájem pouze o miminka a umístění postižených či problémových dětí je problematické.

Posledním kódem je **dostatek**. Zde jsem se zaměřila na to, zda je dostatečné množství profesionálních pěstounů. Odpověď SP1: *„Chybí pěstouni pro zprostředkovanou klasickou PP“* Dále odpověď SP3: *„Mohu říci, že je mnohem větší zájem o PPPD, kde žadatelé vyjadřují ochotu pomoci a motivuje je, že mohou pomoci více dětem. Někteří v tom vidí smysl svého života.“* A jako poslední odpověď SP5: *„Domnívám se, že v současné době máme větší počet pěstounů na přechodnou dobu než počet dětí vhodných na umístění do této péče.“*

Domnívám se, že chybí pěstouni klasičtí, kteří by dětem, které se nemohou vrátit do biologické rodiny, poskytli stabilní výchovné prostředí.“

Jak si již v předchozích odpovědích můžeme všimnout pěstounů na přechodnou dobu je dostatek, problém se vyskytuje v nedostatku pěstounů klasických, tedy pěstounů, kteří za svou práci nedostávají pravidelný plat a kteří se o dítě svěřené do péče starají až do dovršení jeho zletilosti. V některých krajích dokonce počet profesionálních pěstounů převyšuje počet dětí vhodných pro umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu.

V současné době je tedy dostatek zájemců o profesionální pěstounskou péči, problém se objevuje v nedostatku klasických pěstounů, kteří by byli schopni se postarat o postižené či jinak znevýhodněné dítě. Jako pozitivní i negativní jev sociální pracovnice uvádí citovou vazbu, která vznikne mezi pěstounem a s dítětem a která je po roce přerušena. V tomto případě je nutná i psychologická průprava profesionálních pěstounů. Hlavní pozitivum můžeme vidět ve snížení počtu dětí umístěných do kojeneckých ústavů a dětských domovů.

5.5 Shrnutí výzkumu

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit dosavadní reflexi praxe pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu pracovníků OSPOD. K hlavnímu cíli jsem si vytyčila tři výzkumné otázky, na základě kterých jsem dále vypracovávala otázky, které jsem pokládala sociálním pracovnícím OSPOD. Jednotlivé odpovědi jsem dále kódovala a následně rozdělila do jednotlivých kategorií.

Zjištěním výzkumu je, že pěstounská péče na přechodnou dobu se u nás stále vyvíjí, sociální pracovnice získávají nové zkušenosti. Sociální pracovnice vnímají celý systém pěstounské péče na přechodnou dobu jako přínos, díky kterému se snižují počty dětí umístěných do ústavní výchovy. Jako jeden z největších přínosů je snížení citové deprivace u dětí, které jsou umístěny do pěstounské péče na přechodnou dobu. Dítě se rozvíjí lépe, když je mu poskytnut individuální přístup pěstouna. Dítě se rozvíjí v domácím prostředí a jeho potřeby jsou plně uspokojovány. Bohužel se potvrzují spekulace, že mnoho zájemců bude chtít profesionální pěstounství vykonávat pouze díky finanční motivaci. Sociální pracovnice se snaží eliminovat situace, kdy jde pěstounům jen o získání zaměstnání, a pravidelného příjmu. Většina profesionálních pěstounů však svou práci vykonává s nadšením a motivací.

Sociální pracovnice se shodují na tom, že pěstounská péče na přechodnou dobu je vhodná zejména pro miminka, u menších dětí může vzniknout přehnaná fixace na pěstouna a následné trauma z další změny prostředí. Starším dětem se dá situace lépe vysvětlit, problém se objevuje zejména v tom, že profesionální pěstouni o starší děti nejeví takový zájem.

Nedostatek sociální pracovníce vidí v tom, že je složité umisťovat děti s postižením, výchovnými problémy či jiným znevýhodněním v tomto případě pocítují velký nedostatek klasických pěstounů. U pěstounské péče na přechodnou dobu je potřeba aby sociální pracovníce OSPOD spolupracovaly s dalšími organizacemi, které se zabývají pěstounskou péčí na přechodnou dobu, neméně důležitá je zde také spolupráce s biologickou rodinou. Sociální pracovníce jsou s přijetím pěstounské péče na přechodnou dobu zavaleny velkým množstvím zejména administrativní práce, často uvádějí, že je enormní nárůst práce, ale počet zaměstnanců zůstává stále stejný.

O pěstounskou péči na přechodnou dobu je značný zájem, v některých krajích dokonce počty zájemců převyšují počty dětí vhodných pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Stále je nedostatek klasických pěstounů, kteří by se mohli starat o postižené, zdravotně znevýhodněné dítě nebo o dítě s výchovnými problémy. Mezi pozitivní a zároveň negativní jev sociální pracovníce uvádí citovou vazbu, kterou si dítě k pěstounovi vytvoří a která je po roce přerušena. Proto je důležitá i psychická příprava pěstouna a v případě potřeby i konzultace s psychologem. Hlavní pozitivum vidí sociální pracovníce ve snížení počtu dětí, které by jinak musely být umístěny v dětských domovech a kojeneckých ústavech.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo zjistit dosavadní reflexi praxe pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu pracovníků OSPOD. Pomocí rozhovorů zjistit jak sociální pracovníci vnímají dosavadní vývoj praxe v oblasti profesionalizace pěstounské péče. Jakým způsobem se promítají změny, které nastaly s přijetím pěstounské péče na přechodnou dobu, do práce sociálních pracovníků, a jaká je podle sociálních pracovníků současná situace v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu. V teoretické části jsem se věnovala problematice pěstounské péče na přechodnou dobu a to i v historickém kontextu, věnovala jsem se procesu PP a také legislativě.

V první kapitole jsem se věnovala historickému vývoji pěstounské péče, vývoj jsem rozdělila do časových úseků a to od Antiky po První světovou válku dále od roku 1918 po rok 1989 a jako poslední část jsem zvolila období od roku 1989 do současnosti. V druhé kapitole se věnuji transformaci náhradní rodinné péče, vymezuji zde pozitiva a negativa transformace a cíle a výsledné potřeby transformace. Transformace náhradní rodinné péče probíhá v České republice od roku 2007. Ve třetí kapitole se věnuji celému systému pěstounské péče klasické a pěstounské péče na přechodnou dobu. Zaměřuji se zde na celý průběh péče, dále také na dávky pěstounské péče a legislativní zakotvení pěstounské péče. Vzhledem k návaznosti na praktickou část je zde uvedena podkapitola, ve které se zabývám rolí sociálního pracovníka v procesu pěstounské péče. Čtvrtá kapitola je věnována pěstounské péči v dalších zemích. Popisuji zde pěstounskou péči na Slovensku, ve Velké Británii a Rakousku. U každé ze zemí jsem se zaměřila na legislativní úpravu pěstounské péče, dále na druhy pěstounské péče, na výběr vhodných pěstounů a na finanční zajištění pěstounské péče. Pátá kapitola je věnována výzkumnému šetření.

Ve výzkumném šetření jsem se zabývala reflexí praxe pěstounské péče sociálními pracovníky OSPOD. Výsledkem šetření je, že sociální pracovníci vnímají pěstounskou péči na přechodnou dobu jako přínos a to zejména pro miminka a menší děti, které nemusí být umístovány do ústavní výchovy. Jako jeden z hlavních přínosů pracovníci uvádějí snížení citové deprivace u dětí. Dítě má možnost se rozvíjet v domácím prostředí a je k němu přístupováno individuálně podle jeho potřeb. Částečně se potvrzují spekulace o tom, že někteří lidé by práci profesionálního pěstouna vykonávali pouze s vidinou pravidelného příjmu, tuto situaci se sociální pracovníci snaží eliminovat. Nedostatek v profesionalizaci pěstounské péče vidí sociální pracovníci v tom, že je nedostatečný počet klasických pěstounů a je tedy obtížné umisťovat děti s postižením či výchovnými problémy. Pěstounská péče na

přechodnou dobu značně přispívá, ke snížení počtu dětí umístěných do kojeneckých ústavů či dětských domovů. Z výzkumu také vyplynulo, že sociální pracovníce jsou zahlceny velkým množstvím zejména administrativní práce a pocítují nedostatek zaměstnanců.

Při tvorbě práce jsem se bohužel setkala s velkou neochotou sociálních pracovníc OSPOD, o spolupráci jsem požádala přes třicet pracovníc po celé ČR a s kladnou odpovědí jsem se setkala pouze u šesti.

Doufám, že tato práce bude přínosem pro sociální pracovníky, pro žadatele o pěstounskou péči a pro všechny, kteří se o problematiku pěstounské péče zabývají.

SEZNAM ZKRATEK

ČR – Česká republika

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NRP – Náhradní rodinná péče

OSPOD – orgán sociálně – právní ochrany dětí

PP – Pěstounská péče

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

SP1 – Sociální pracovníce OSPOD Hranice na Moravě

SP2 – Sociální pracovníce OSPOD Frýdlant nad Ostravicí

SP3 – Sociální pracovníce OSPOD Česká Třebová

SP4 - Sociální pracovníce OSPOD České Budějovice

SP5 - Sociální pracovníce OSPOD Nový Jičín

SP6 - Sociální pracovníce OSPOD Karlovy Vary

SPOD – sociálně - právní ochrana dětí

VB – Velká Británie

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, 151 s. ISBN 978-80-262-0031-4.

BUBLEOVÁ, PhDr. Věduna, Mgr. Lucie VRÁNOVÁ, Alena VÁVROVÁ a Bc. Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

BUBLEOVÁ, Věduna. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče*, 2000, 3(1), s. 46-51

BŘESKÁ, Naděžda, Eva BURDOVÁ a Lucie VRÁNOVÁ. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady k l. 6. 2010*. 13. aktualizované vyd. Olomouc: ANAG, 2010, 239 s. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 9788072636099.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4717-883.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 8085931796.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 8073670402

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Editor Zdeněk Matějček. Praha: Portál, 2002, 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

KOVAŘÍK, Jiří, Věduna BUBLEOVÁ a Kateřina ŠLESINGEROVÁ. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 80-7178-957-7.

KOZLOVÁ, Lucie. *Metody výzkumu v sociální práci*. Studijní opora předmětu. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007. 79 s. ISBN 80-7254-662-7

MATEJ, V. : *Profesionálny rodič, al'ebo gulatá kocka, Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine*. Bratislava, O.s. Návrat 2000. ISBN 80-967908 -1-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. 365 s.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, 139 s. ISBN 978-80-262-0213-4.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.

Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, 81 s. ISBN 978-80-7421-039-6.

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 5. Překlad Eva Vyskočilová. Praha: Portál, 2010, 143 s. ISBN 978-80-7367-798-5.

PTÁČEK, Radek a kolektiv. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha: MPSV 2011. 81 s. ISBN 978-80-7421-039-6

STRAUSS, Anselm a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-x

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 366 s. ISBN 978-80-7367-868-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 9788026200659.

Periodika

BAJER, P. *Sociální práce: Okruh klientů z řad pěstounských rodin se stále rozšiřuje*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2003-, roč. 2006, č. 1. s. 22 - 26 ISSN 1805-885X. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/soubory/2006-1-090221133624.pdf>

Otvíráme. Magazín nejen o českých dětech. Praha: Nadace Terezy Maxové, vydání II/12)

SYCHROVÁ, A. Pohledy na praxi zahraničních systémů péče o ohrožené děti. In *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*, 2012, roč. 6, č. 1. ISSN: 1804-9095

Legislativa

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. ISSN 1211-1244

ČESKO. Zákon č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, 111 (30. 12. 1999).

ČESKO. Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012.

Elektronické zdroje

Adopce.com [online]. 2010 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/pestounska-pece/zakladni-pojmy/>

British Association for Adoption and Fostering: British Association for Adoption and Fostering [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.baaf.org.uk/info/fostering>

Caerphilly County Borough Council: Caerphilly: Caerphilly County Borough Council [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.caerphilly.gov.uk/main?aspxerrorpath=/site.aspx>

Česká televize: Reportéři ČT. In: *Česká televize: Reportéři ČT* [online]. 2015 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporteri-ct/215452801240010/video/>

Das Land Niederösterreich [online]. 2007 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <https://www.noel.gv.at/Gesellschaft-Soziales/Familien/Pflegekind-Pflegepersonen.html>

Dětský diagnostický ústav: Náhradní výchovná péče a její transformace. *Dětský diagnostický ústav* [online]. 2010 [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://www.ddu-hk.cz/prectete-si/projekt-transformace/transformace>

Foster care associates: Bromsgrove: Foster care associates [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.thefca.co.uk/want-to-foster/fostering-allowances-and-payments/benefits-and-tax/>

The Fostering Network: The Fostering Network [online]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <https://www.fostering.net/could-you-foster/what-is-fostering#.VRBXMs05DIU>

HOVORKA, D., *Pěstounská péče v proměnách času* [citováno 22. února 2015]. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/casopisy/s/2006/51-52/pril1.html>

Igelkinder.at [online]. 2008 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.igelkinder.at/index.html>

MPSV: Dávky pěstounské péče. *Portál MPSV: Dávky pěstounské péče* [online]. 2013 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

MPSV. *Národní strategie ochrany práv dětí*. [online]. 2012 [cit. 2015-1-28]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

MPSV. *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti*. [online]. 2009a [cit. 2015-2-28]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9558/Transformace.pdf>

Normativní instrukce č. 5/2013. *Dávky pěstounské péče podle zákona č. 359/1999 Sb.*, Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2013. Dostupné z: http://www.detipatridomu.cz/wp-content/uploads/normativni_instrukce_5_2013_davky_pp.pdf

Portál veřené správy: Příspěvek při převzetí dítěte [online]. 2015 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/portal/obcan/situace/183/188/4465.html>

Příspěvky.cz: Dávky pěstounské péče v roce 2015. *Příspěvky.cz* [online]. 2015 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.prispevky.cz/rodice-tehotenstvi/davky-pestounske-pece#odmena-pestouna>

RANA PĚSTOUNSKA PEČE. *Jak probíhá předání dítěte definitivní rodině a provazeni této rodiny?* [online]. 2012 [cit. 2015-01-22]. Dostupné z: <http://www.rpp.cz/inpage/predani-ditete-a-podpora-prebirajici-rodiny/>.

SOS-Kinderdorf.at: SOS- Kinderdorf erleben [online]. 2014 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.sos-kinderdorf.at/sos-kinderdorf-erleben/unsere-auftrag>

Kvalifikační práce

DVOŘÁČEK, Martin. *Pěstounská péče: tradice v. alternativy* [online]. 2013 [cit. 2015-03-21]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Zdeňka Králíčková. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/252785/pravf_m/.

DRÁBKOVÁ, Štěpánka. *Význam sociální práce v pěstounské péči na přechodnou dobu*. Olomouc, 2014. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Cyrilometodějská teologická fakulta

HORÁLKOVÁ, Dita. *Pěstounská péče ve srovnání se zahraniční právní úpravou: diplomová práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta právnická, 2012. 76 l. Vedoucí diplomové práce: Lenka Westphalová

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1. Seznam tabulek a obrázků

Příloha č. 2. Přepis rozhovorů se sociálními pracovníci

Příloha č. 3. Ukázka kódování rozhovorů

Příloha č. 1. Seznam tabulek a obrázků

Tabulky:

Tabulka č. 1. Srovnání kojeneckých ústavů a pěstounské péče na přechodnou dobu

Tabulka č. 2. Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc

Tabulka č. 3. Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte, které je podle zákona
o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby

Tabulka č. 4. Organizace výzkumného šetření

Tabulka č. 5. Výzkumné otázky

Obrázky:

Obrázek č. 1. Mapa měst poskytujících informace

Příloha č. 2. Přepis rozhovorů se sociálními pracovníci

SP1

1. Co si myslíte o pěstounské péči na přechodnou dobu?

„Velmi přínosná zejména pro děti nejtělejšího věku. Pro starší děti, sourozenecké skupiny, děti nějak handicapované – postrádá významu, když chybí zájemci o pěstounskou péči klasickou.“

2. Došlo k nějakým změnám v náplni Vaší práce?

„Podstatně se změnila náplň práce pracovníku pro NRP. Uzavíráme dohody o výkonu PP dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, vykonáváme doprovázející činnosti (supluje činnost pověřených osob podle § 48 odst. 2 zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí podle písm. d), e) f). Nárůst práce v souvislosti se zpracováváním dokumentace a žádostí zvýšeného počtu zájemců o zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Nárůst poradenských hodin (informativní schůzky zájemců o výkon pěstounské péče).“

3. Je mezi žadateli větší zájem o klasickou pěstounskou péči, nebo o pěstounskou péči na přechodnou dobu? Pokud ano, tak z jakého důvodu?

„Ano – u zprostředkované PP. Převažuje finanční zájem (zájemkyně řeší touto formou svoji nezaměstnanost – příjem, výkon PPPD jako dobu klasického zaměstnání). Velký nárůst zájmu o klasickou pěstounskou péči nezprostředkovanou příbuzenskou z finančních důvodů – péče prarodiče – pěstouna je výhodnější než péče rodiče (do rodiny přichází velké finanční částky, na které nezaměstnaný rodič nemá šanci dosáhnout (velký rozdíl ve srovnání dávek PP s dávkami hmotné nouze).“

4. Liší se Vaše práce s žadateli o pěstounskou péči na přechodnou dobu od práce s žadateli o klasickou pěstounskou péči? Pokud ano, tak jak?

„Ne nemám pocit, že by se nějak lišila.“

5. Jak celkově hodnotíte současnou situaci v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?

„Pěstounů na přechodnou dobu je dostatek. PPPD Téměř vyřešila umístování dětí do kojeneckých ústavů. Chybí pěstouni pro zprostředkovanou klasickou PP. Situaci neřeší – není návaznost na možnost umístění do klasické PP (pak zbývá umístění do ústavní výchovy).“

SP2

1. Co si myslíte o pěstounské péči na přechodnou dobu?

„Domnívám se, že zejména pro miminka je velkým přínosem. Rozvoj dítěte v prvních měsících po narození je zásadní pro jeho další vývoj a pobytem v ústavním zařízení by se mu nedostalo takové péče a blízkosti osoby, kterou potřebuje. Diskutabilní se mi jeví PPD ve vztahu k menším dětem – během roku si na tetu zvyknou, mají ji za nejbližší osobu a pak změna... Starším dětem se to dá lépe vysvětlit. Každopádně je asi lepší mít pro sebe svou blízkou osobu než střídání tet v ústavním zařízení.“

2. Došlo k nějakým změnám v náplni Vaší práce?

„Vzhledem k délce mého pracovního poměru, se nemohu vyjádřit.“

3. Je mezi žadateli větší zájem o klasickou pěstounskou péči, nebo o pěstounskou péči na přechodnou dobu? Pokud ano, tak z jakého důvodu?

„Nemám příliš zkušenosti s velkým objemem žádostí. Spíše se stalo, že žadatelé, kteří uvažovali o PPD nakonec, po zjištění, co to vše obnáší, zvolili klasickou pěstounskou péči.“

4. Liší se Vaše práce s žadateli o pěstounskou péči na přechodnou dobu od práce s žadateli o klasickou pěstounskou péči? Pokud ano, tak jak?

„Máme zatím pouze jednu pěstounskou rodinu na přechodnou dobu. Je třeba si uvědomit, že s pěstouny pracují především doprovázející organizace, s nimiž má pěstoun uzavřenu dohodu o výkonu pěstounské péče. OSPOD, pokud není větší problém, nemusí rodinu navštěvovat tak často jako doprovázející organizace. S „naší“ rodinou a její doprovázející organizací máme dobré zkušenosti, kontakt není tak častý“

jao u klasických pěstounů. Je to dáno i tím, že dosud pěstouni na přechodnou dobu měli u sebe děti, které jsou z jiných správních oblastí, a tudíž s nimi pracovaly jiné OSPODy než ten náš“.

5. Jak celkově hodnotíte současnou situaci v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?

„Osobně se mi nelíbily medializované kampaně a reklamy, jak šťastní pěstouni se berou šťastné dítě. Pěstouni musí vědět, že děti mají za sebou různá traumata a péče o ně, jejich výchova může být velmi problematická. Dítě nemusí do neosobního prostředí ústavu, ale hned do rodinného prostředí.“

SP3

1. Co si myslíte o pěstounské péči na přechodnou dobu?

„Já si myslím, že pěstounská péče na přechodnou dobu je velmi přínosná. Myslím si, že pro děti je to nejlepší varianta, než se pro ně najde trvalejší domov, kterým by v nejlepším případě byla původní biologická rodina s vytvořenými vhodnými podmínkami pro vývoj a výchovu dítěte, popřípadě rodina adoptivní. Dítě má možnost vytvořit si citové vazby, k čemuž většinou u dětí v ústavní výchově nedochází, což se poté projevuje v jejich pozdějším vývoji a partnerských vztazích. Přestože s tímto typem pěstounské péče doposud nemám dlouhodobé zkušenosti, během dvou let, co zde pracuji, se vždy podařilo najít pro děti vyhovující náhradní rodiče a žádný výkon pěstounské péče na přechodnou dobu jsme nemuseli přerušit.“

2. Došlo k nějakým změnám v náplni Vaší práce?

„Vzhledem k tomu, že jsem začala na této pozici pracovat až po zavedení novely zákona č. 359, o sociálně právní ochraně dítěte, se moje pracovní náplň nijak nezměnila.“

3. Je mezi žadateli větší zájem o klasickou pěstounskou péči nebo o pěstounskou péči na přechodnou dobu? Pokud ano, tak z jakého důvodu?

„Mohu říci, že je mnohem větší zájem o PPPD, kde žadatelé vyjadřují ochotu pomoci a motivuje je, že mohou pomoci více dětem. Někteří v tom vidí smysl svého života.“

4. Liší se Vaše práce s žadateli o pěstounskou péči na přechodnou dobu od práce s žadateli o klasickou pěstounskou péči? Pokud ano, tak jak?

„Práce se liší zejména v tom, že u pěstounské péče na přechodnou dobu spolupracujeme i s biologickými rodinami. Snažíme se zajistit sanaci rodiny a pomoci rodině vytvořit takové podmínky, aby se tam dítě mohlo vrátit. Ohledně intenzity práce, vše je velmi individuální. Někdy jsme více v kontaktu s profesionálním pěstounem, jindy s klasickým. Vše záleží na konkrétním případě a potřebách jednotlivých pěstounů, kterým se snažíme vyhovět a vždy pomoci.“

5. Jak celkově hodnotíte současnou situaci v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?

„Dá se říci, že pěstounská péče na přechodnou dobu se v ČR stále teprve „rozjíždí“. Ale mohu říct, že s novou novelou zákona a lepším ukotvením profesionálního pěstounství se vyřešilo mnoho nejasných otázek a postupem času se určitě doladí i zbylé nedostatky. Pozitivum vidím jednoznačně v individuálním přístupu k dítěti a tvorbě citových vazeb, které dítě potřebuje, a kterých by se mu v ústavní péči nedostalo. Negativum vidím například ve spojení „rodič a profesionál“ – Profesionální pěstouni mají suplovat rodiče po dobu nutnou, ale nejsem si jistá, zda jde rozlišovat rodičovství a profesionalitu. Vzhledem ke snaze o deinstitucionalizaci se jeví PPPD jako dobrá volba, kde by však mělo jít také o snahu navázat s dítětem citové vazby. Myslím si, že pěstoun by měl být více rodič než profesionál, ale zároveň musí pěstoun práci po celou dobu vykonávat s vědomím, že je to jeho profese, a že jednou bude muset dítě odevzdat. Dalším negativem je, že pěstouni mají zájem pouze o malé děti, snaží se vyhýbat dětem starším nebo dětem s určitým handicapem či rizikovým chováním.“

SP4

1. Co si myslíte o pěstounské péči na přechodnou dobu?

„Výborná pro miminka a malé děti, nelze ji použít u starších dětí, sourozeneckých skupin, dětí s postižením apod.“

2. Došlo k nějakým změnám v náplni Vaší práce?

„Ano, práce se navýšila zejména s problematikou dohod o výkonu pěstounské péče.“

3. Je mezi žadateli větší zájem o klasickou pěstounskou péči, nebo o pěstounskou péči na přechodnou dobu? Pokud ano, tak z jakého důvodu?

„O PPPD byl větší zájem hlavně z důvodu peněz, o klasickou PP zájem není skoro žádný.“

4. Liší se Vaše práce s žadateli o pěstounskou péči na přechodnou dobu od práce s žadateli o klasickou pěstounskou péči? Pokud ano, tak jak?

„Více méně se neliší.“

5. Jak celkově hodnotíte současnou situaci v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?

„Jak jsem výše uváděla, PPPD je vhodná hlavně pro miminka a malé děti, ne pro sourozenecké skupiny, větší děti a děti s postižením. Jenže my potřebujeme umísťovat právě hlavně tyto děti do rodin a né do ústavů. Navíc je časově omezena a co pak s těmi dětmi? Nakonec stejně budou muset do ústavu? Nejsou zde pěstouni klasičtí, dlouhodobí. Dítě vyrůstá v rodině, měla by mu být poskytována veškerá péče. Pěstouni by měli být řádně a dlouhodobě prověřováni, školeni, spolupracovat s odborníky.“

SP5

1. Co si myslíte o pěstounské péči na přechodnou dobu?

„Pěstounská péče na přechodnou dobu, zejména pro malé děti, je přínosná a to především k navázání citové vazby a zabránění tak poruchám attachmentu. Měla by však být opravdu jen na přechodnou dobu, tedy krátkodobá, kdy by se dítě mělo co nejdříve přesunout do stabilního prostředí. Z praxe vyplývá, že se většinou jedná o umístění do tzv. trvalé pěstounské rodiny, protože pokud už je dítě z rodiny odebráno, ve většině případů si biologická rodina není schopna zajistit vhodné podmínky pro péči a výchovu o dítě. I když v současné době je v podstatě na každou pěstounskou péči pohlíženo jako na péči náhradní a dočasnou.“

2. Došlo k nějakým změnám v náplni Vaší práce?

„Nedokážu posoudit, neboť jsem na tuto pozici nastupovala se změnou zákona o SPOD od roku 2013.“

3. Je mezi žadateli větší zájem o klasickou pěstounskou péči, nebo o pěstounskou péči na přechodnou dobu? Pokud ano, tak z jakého důvodu?

„Zájemců je určitě více o pěstounskou péči na přechodnou dobu, než o pěstounskou péči klasickou. Jako důvod uvádějí žadatelé, že se pěstounské péči chtějí věnovat profesionálně, často chtějí jen malé děti, nejlépe miminka, je zde možná obava z problémů, které mohou nastat při péči o děti starší, např. problémy spojené se školou, pubertálním obdobím apod.“

4. Liší se Vaše práce s žadateli o pěstounskou péči na přechodnou dobu od práce s žadateli o klasickou pěstounskou péči? Pokud ano, tak jak?

„Práce s pěstouny na přechodnou dobu je intenzivnější v případě, že dostanou na přechodnou dobu „naše dítě“. OSPOD pracuje s biologickou rodinou, kam by se ideálně mělo dítě vrátit, spolupracuje s doprovázející organizací pěstouna. Společně koordinují kontakty s biologickou rodinou, popřípadě zajišťují přechod dítěte do klasické pěstounské péče nebo adopce. Kontakt s klasickou pěstounskou rodinou probíhá dle zákona 1x za 6 měsíců, pokud jako OSPOD nemáme s touto rodinou

uzavřenou Dohodu o pěstounské péči. Pak je kontakt intenzivnější, tj. 1x za 2 měsíce. Jako sociální pracovník náhradní rodinné péče jsem však kontaktům s pěstouny otevřena dle jejich potřeb, proto je naše spolupráce mnohdy velmi intenzivní.“

5. Jak celkově hodnotíte současnou situaci v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?

„Domnívám se, že v současné době máme větší počet pěstounů na přechodnou dobu než počet dětí vhodných na umístění do této péče. Domnívám se, že chybí pěstouni klasičtí, kteří by dětem, které se nemohou vrátit do biologické rodiny, poskytli stabilní výchovné prostředí. Záměrně uvádím, že ne všechny děti (zdravotně znevýhodněné, výchovné problémy apod.) jsou vhodné na umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu, protože pak jsou umísťovány do ústavních zařízení, protože klasičtí pěstouni si „dítě mohou vybrat“ a může se stávat, že dítě odmítne. Jako klad bych uvedla, že u malých dětí se jedná o možnost rychlého navázání citové vazby, zabránění poruchám attachmentu a plynulému přechodu např. do adoptivní rodiny. Na druhou stranu lze rychlé navázání citového vztahu vnímat i jako něco negativního např. u dětí větších, kterým v podstatě za několik měsíců, max jeden rok, bereme opět osobu, na kterou si zvykli, navázali vztah, získali něco stabilního a „vrháme“ je opět do něčeho neznámého.“

SP6

1. Co si myslíte o pěstounské péči na přechodnou dobu?

„Je velmi užitečná.“

2. Došlo k nějakým změnám v náplni Vaší práce?

„Ano – značný nárůst práce, a to se stejným počtem zaměstnanců.“

3. Je mezi žadateli větší zájem o klasickou pěstounskou péči, nebo o pěstounskou péči na přechodnou dobu? Pokud ano, tak z jakého důvodu?

„Zájem je o pěstounskou péči na přechodnou dobu, pravděpodobně z důvodu získání zaměstnání. V každém případě pěstouni na přechodnou dobu mají velice kladný vztah k dětem, tuto práci dělají moc rádi a s nadšením.“

4. Liší se Vaše práce s žadateli o pěstounskou péči na přechodnou dobu od práce s žadateli o klasickou pěstounskou péči? Pokud ano, tak jak?

„Při podání žádosti je práce s každým žadatelem stejná.“

5. Jak celkově hodnotíte současnou situaci v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu?

„Dobře, děti nejsou umístěné nikde v zařízení, ale jako velké mínus je velký nárůst práce při stejném počtu zaměstnanců.“

Příloha č. 3. Ukázka kódování rozhovorů

Dotazník k diplomové práci

Dobrý den,

Jmenuji se Klára Kamasová a jsem studentkou 2. Ročníku navazujícího Mgr. studia oboru sociální práce – pedagogika Univerzity Palackého v Olomouci.

Touto cestou Vás žádám o vyplnění krátkého dotazníku na téma Pěstounské péče na přechodnou dobu. Jedná se o dotazník mé diplomové práci. Údaje zveřejněné v diplomové práci budou anonymní.

Předem moc děkuji za ochotu a spolupráci.

Kamasová Klára, Bc.

1. Jak dlouho pracujete na současné pozici? Teprve od roku 2014.
2. Co si myslíte o pěstounské péči na přechodnou dobu? Já si myslím, že pěstounská péče na přechodnou dobu je velmi přínosná. Myslím si, že pro děti je to nejlepší varianta, než se pro ně najde trvalejší domov, kterým by v nejlepším případě byla původní biologická rodina s vytvořenými vhodnými podmínkami pro vývoj a výchovu dítěte, popřípadě rodina adoptivní. Dítě má možnost vytvořit si citové vazby, k čemuž většinou u dětí v ústavní výchově nedochází, což se poté projevuje v jejich pozdějším vývoji a partnerských vztazích. Přestože s tímto typem pěstounské péče doposud nemám dlouhodobé zkušenosti, během dvou let, co zde pracuji, se vždy podařilo najít pro děti vyhovující náhradní rodiče a žádný výkon pěstounské péče na přechodnou dobu jsme nemuseli přerušit.
3. Došlo k nějakým změnám v náplni Vaší práce? Vzhledem k tomu, že jsem začala na této pozici pracovat až po zavedení novely zákona č. 359, o sociálně právní ochraně dítěte, se moje pracovní náplň nijak nezměnila.
4. Je mezi žadatelé větší zájem o klasickou pěstounskou péči nebo o pěstounskou péči na přechodnou dobu? Pokud ano, tak z jakého důvodu? Mohu říci, že je mnohem větší zájem o PPNPD, kde žadatelé vyjadřují ochotu pomoci a motivuje je, že mohou pomoci více dětem. Někteří v tom vidí smysl svého života.